

NOVUM

Thema: macht

Zaak van de Maand:
*Wrakingsverzoek van de gehele
rechterlijke macht*

Filosofie: Machiavelli
“Hoe dient men met macht om te gaan?”

In gesprek met: Kirty Matabadal
*Leidse studente proeft aan
de macht bij de VN*

Recensie: Frits Bolkestein
*“De intellectuele verleiding.
Gevaarlijke ideeën in de politiek “*

Special: Permanente observatie
Komt Big Brother weer een stap dichterbij?

De wet van Van Doorne: Meelopen is geen goede stage

Bij Van Doorne werken gedreven en geslepen geesten. Advocaten, notarissen en fiscalisten die hun vak verstaan. Kom je bij ons stage lopen, dan leren we je dat vak graag. Maar weet wel waar je aan begint. Aan meelopers hebben we hier geen behoefte, aan mensen die vooroplopen en vooruitdenken des te meer. Onze praktijk leert dat talent pas komt bovendrijven wanneer het zich mag bewijzen.

Kijk op www.werkenbijvandoorne.nl hoe je je talent op scherp kunt zetten. Maak kennis met je nieuwe collega's, neem een kijkje op je nieuwe werkplek en kies de toekomst die je wilt. Heb je vragen of wil je solliciteren, neem dan contact op met onze recruiter Willemijn Wille, telefoon 020 6789 338, humanresources@vandoorne.com

Van Doorne houdt je scherp

Macht

Macht is een veelbesproken iets. Het lijkt ongrijpbaar te zijn. Of het gaat over politiek, het dagelijks leven of de juridische wereld. Macht fascineert de mens, en die fascinatie is zo oud als de mens zelf. Ook het filosoferen over omgaan met macht is van alle tijden. De inrichting van onze staat en inherent ook de inrichting van ons rechtssysteem is gebaseerd op enkele van die ideeën over macht. Eén daarvan is dat we ‘checks and balances’ nodig hebben om macht evenwichtig te verdelen en ons te beschermen tegen machtsmisbruik. Weer iets anders is de scheiding der machten, wat impliceert dat er meerdere soorten macht zijn.

Eén van die machten is de rechterlijke macht, of rechtsprekende macht. Alleen al die woordcombinatie is fascinerend, en bijna tegenstrijdig aan andere veronderstellingen van macht. Een macht die niet misbruikt wordt, niet anderen uitbuit, maar die juist recht spreekt. Een taak die toekomt aan wijze mannen, niet aan machtzuchtige despoten. Hoe zwartwit dit ook moge zijn, zelfs in ons systeem, waar men probeert de macht zoveel mogelijk uit te balanceren, zijn er mensen die het idee hebben dat de macht onjuist toegepast wordt en bij de verkeerde in handen is. Hierover gaat de ‘Zaak van de Maand’.

Macht hoeft zich niet noodzakelijkerwijs te manifesteren in de vorm van een politicus, rechter of ander hooggeplaatste ambtenaar. Laten we kijken naar onze faculteit en Leiden in deze tijd van het jaar. Leiden is in de ban van de serious request actie van 3FM. Ook dat is een vorm van macht. De macht van dergelijke radioprogramma’s, televisie en film komt ook naar voren in de speciale filmrecensie deze maand. Het juridische spel is vaak thema van spannende films. Enkele kunnen klassiekers genoemd worden. Lees meer over wanneer iets een klassieker is en welke klassiekers er zijn voor de rechtenstudent.

In de filosofische verdieping worden de ideeën van Machiavelli over macht en zo snel mogelijk aan de macht komen, besproken. Enkele foutieve beelden over Machiavelli worden rechtgezet en uitgelegd wordt hoe men volgens Machiavelli met leiderschap dient om te gaan.

Kirty Matabadal zal aankomende tijd gaan proeven van het fenomeen macht. Zij gaat als jongerenvertegenwoordiger naar de Verenigde Naties namens Nederland. NOVUM is in gesprek gegaan met haar over wat zij gaat doen met haar macht.

Iemand die al weet hoe het eraan toegaat in de wereld van politiek en macht is Frits Bolkestein. In de boekrecensie van deze maand wordt zijn werk ‘De intellectuele verleiding. Gevaarlijke ideeën in de politiek behandeld’.

Dat niet iedereen goed met macht of druk kan omgaan bewees de Tilburgse professor Stapel. Zijn jaren van frauduleuze praktijken kwamen dit jaar aan het licht. Het laat zien dat macht en invloed niet noodzakelijkerwijs een gunstige invloed hebben op onze persoonlijkheid en ons kan misleiden. Verleidelijk schijnt vooral ook het idee te zijn dat macht ertoe kan leiden dan men na zijn of haar sterven niet vergeten wordt.

Wellicht ligt de sleutel tot een succesvolle omgang met macht in het kunnen relativeren ervan. Dat is ook één van de krachten van de fameuze Chinese tankman op de omslag. Ook in China schijnt zo’n 600 jaar voor Christus de filosoof Lao-Tse de volgende wijsheid te hebben uitgesproken: *“Wie anderen begrijpt, heeft kennis. Wie zichzelf begrijpt, is verlicht. Wie anderen verovert, heeft macht. Wie zichzelf verovert, is sterk. Wie sterft, maar niet vergeten wordt, leidt een lang leven.”*

Maria van der Velden
Hoofdredacteur Novum

Ars Aequi

Juridisch maandblad

KwartaalSignaal

- ▶ Gratis voor studenten
- ▶ Artikelen
- ▶ Annotaties
- ▶ Nieuwe wetgeving
- ▶ www.arsaequi.nl
- ▶ Bijlage bij Ars Aequi
- ▶ Driemaandelijkse update
- ▶ Juridische ontwikkelingen
- ▶ Essentieel naslagwerk
- ▶ Slechts € 16 per jaar

Ars Aequi maakt kennis,
aangenaam.

Volg Ars Aequi op [f](#) [t](#) [in](#)

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	3
In gesprek met Kirty Matabadal	4
Special	6
Zaak van de maand	8
De verdieping	10
Varia	14
Opinie	16
Interview met	20
Filosofie	22
Special	24
Miscellanea	27
De Lezing	28
Kunst	30
De Recensie	32
Verenigingen	34
Faculteitszaken	35

NOVUM is het maandblad van de Juridische Faculteitsvereniging Grotius te Leiden. Novum is ontstaan uit een fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl. NOVUM is aangesloten bij de Stichting Landelijk Overleg Juridische Faculteitsbladen (LOJF).

Oplage: 1.750
Druk: JP Offset
Basis ontwerp: Ratio Design
ISSN-nummer: 1567-7931

U kunt NOVUM vinden bij de ingang van de faculteit, het juridisch café, het restaurant en bij C131. De redactie behoudt zich het recht voor ingeleverde stukken niet te plaatsen of te wijzigen. De inhoud van de artikelen vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactie.

© Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gereproduceerd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

Redactie

Hoofdredacteur
Maria van der Velden
06 18 32 95 56
novum@law.leidenuniv.nl

Eindredacteur
Avinash Bhikie
06 57 93 91 25
novum@law.leidenuniv.nl

Redacteuren
Raphael Donkersloot
raphaeldonkersloot@hotmail.com

Maarten von Balluseck
maartentvonb@hotmail.com

Maurits Helmich
M.m.helmich@gmail.com

Willem Kieviet
W.j.m.kieviet@umail.leidenuniv.nl

Tjalling Reijnders
Tjalling.reijnders@hotmail.com

Thomas Weber
Thomas_91_91@hotmail.com

Peter Matthijs Smithuis
psmithuis@gmail.com

Mireille Bosman
mireillebosman@hotmail.com

Avinash Bhikie
a.v.bhikie@hotmail.com

Anna Tsheichvili
anna_tsheichvili@hotmail.com

Cartoonist
Timo Korstenbroek

Adviesraad
Mw. Mr. P. Memelink, voorzitter RvA
Prof. Dr. A.O. Lubbers
Mw. Drs. A.F.M. van der Helm
Mw. Mr. C. de Kruijff
Mr. G.K. Schoep
Annemieke Brouwer, Assessor Fdr
Akke Berendsen, praeses JfV Grotius

Contact
novum@law.leidenuniv.nl

In gesprek met

Kirty Matabadal

Kirty Matabadal
(foto: Raúl Neijhorst)

Zondag 23 oktober werd Kirty Matabadal (23), studente rechtsgeleerdheid aan onze faculteit, verkozen tot jongerenvertegenwoordiger naar de Verenigde Naties van Nederland. De komende twee jaar zal ze gastlessen geven aan Nederlandse jongeren en praten met internationale beleidsmakers. Volgend jaar mag ze spreken voor de Algemene Vergadering in New York, waar ze zich hard wil gaan maken voor toegang tot voedsel, water en onderwijs voor iedereen. NOVUM stelde haar enkele vragen over de verkiezing, haar nieuwe functie en haar studie.

Gefeliciteerd met je overwinning! Hoe is de verkiezing je bevallen?

“Het was ontzettend druk. Ik moest eerst een brief schrijven, waarin ik uitlegde waarom ik de ideale jongerenvertegenwoordiger zou zijn. Naar aanleiding daarvan werd ik geselecteerd voor de kwartfinales. Met de overgebleven twaalf kandidaten ging ik in debat over actuele vraagstukken en moest ik campagne voeren om stemmen te werven. Ik ging de straat op, gaf interviews en bezocht scholen. Uiteindelijk kwam ik in de finale terecht met twee anderen. We hadden anderhalve dag de tijd om zoveel mogelijk stemmen te werven via sms. Uiteindelijk heb ik gewonnen.”

Waarom deed je mee aan de verkiezingen?

“Via een Fulbright beurs voor Europese studenten ben ik een tijd terug naar Amerika geweest. Ik heb daar een leiderschapscursus gevolgd en ben daarvoor naar Verenigde Naties geweest. Ik zag daar hoeveel positieve dingen de VN kan bereiken. Ik dacht, als je iets wil betekenen voor iemand anders en je wil het groot aanpakken, dan moet je hier zijn. Als jongerenvertegenwoordiger krijg je de kans om namens de jongeren in Nederland daar iets te gaan doen. Dat leek mij een hele mooie kans.”

Wat zijn je eerste daden geweest als VN jongerenvertegenwoordiger?

“Ik ben pas twee weken bezig dus ik ga voornamelijk nog langs de organisaties en maak plannen. Vandaag ben ik bijvoorbeeld met de directeur van Unicef in Nederland gaan praten. Ik heb gastlessen gegeven tijdens de Dag van Respect, en veel interviews gegeven op radio en tv.”

Je hebt aangegeven je te willen focussen op Voedsel, Water en Onderwijs. Waarom juist deze doelen?

“Ik ben ervan overtuigd dat water, voedsel en onderwijs de bouwstenen zijn van een mens. Door deze drie dingen aan te garanderen, zorg je ervoor dat mensen het recht op leven ook daadwerkelijk kunnen benutten. Als je niet de middelen hebt om te kunnen overleven, wat betekent het recht op leven dan nog?”

Je vertegenwoordigt bovenal de Nederlandse jeugd. Wat vinden zij eigenlijk belangrijk?

“De jongeren met wie ik sprak vinden vooral onderwijs heel erg

belangrijk. Maar niet iedereen heeft altijd zin om na te denken over deze zaken. Er zijn belangrijkere dingen in hun leven, zoals de nieuwste iPhone. De VN is voor hun een ver-van-mijn-bed-show. Ik wil dat hier aandacht aan wordt besteed in het onderwijs; dat wat er in de wereld speelt dichterbij scholieren wordt gebracht.”

Onderwijs, water en voedsel: het klinkt erg mooi. Maar wat wil je concreet gaan bereiken, en hoe ga je dat bewerkstelligen?

“Daar ben ik me nu nog op aan het oriënteren. Er zijn al ontzettend veel organisaties die zich al voor deze doelen inzetten. Het is natuurlijk niet de bedoeling dat ik straks het wiel opnieuw ga uitvinden. Ik ga langs bij organisaties als Unicef en bekijk wat ze willen bereiken en hoe ze dat aanpakken. Ik neem die ervaring mee naar de gastlessen die ik geef. Dan praat ik met jongeren over wat zij vinden van die aanpak; zij hebben er toch vaak een andere kijk op. Zo hoop ik dat wat er in de wereld speelt dichterbij scholieren wordt gebracht.

Als jongerenvertegenwoordiger ben je veel aan het praten met bijvoorbeeld het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de NJR. Ben je dan nog wel onafhankelijk?

“Ik ben verantwoording verschuldigd aan niemand. Ik spreek alleen namens de Nederlandse jongeren en niet namens een andere organisatie. Maar ik werk wel veel samen met de NJR en aan hen geef ik door wat voor input ik krijg van jongeren. Ik werk ook veel samen met Dirk Janssen. Hij is ook jongerenvertegenwoordiger naar de VN en heeft nu de seniorfunctie. Hij kan zijn kennis overdragen aan mij.”

Werk je ook samen met jongerenvertegenwoordigers uit andere landen?

“Ik heb tot nu toe geen contact met ze gehad, maar ik ga ze volgend jaar ontmoeten in New York. Ieder jaar wordt er een jongerenresolutie gemaakt, die komt van jongerenvertegenwoordigers uit diverse landen.”

Het VN jongerenvertegenwoordigerschap is niet het enige waar je bij betrokken bent. Valt dit allemaal nog wel te combineren met je studie rechten?

“Het is een kwestie van goed plannen. Ik doe mijn best om het te combineren met mijn studie, maar ik loop in ieder geval een jaar uit. Ik ben student-assistent bij de Hoge Raad en bestuurslid van pleitgenootschap Virtus. Verder zit ik niet bij een studie- of studentenvereniging. Ik heb wel overwogen om bij SIB te gaan maar ik heb het er eigenlijk te druk voor. Dit jaar wil ik mijn bachelor afronden en volgend jaar hoop ik te beginnen aan de master Public International Law.”

Hou je dan nog wel tijd over om te ontspannen?

“Bijna niet, om eerlijk te zijn. Ik heb altijd studieboeken in mijn tas zitten. Zodra ik in de trein zit of ergens aan het wachten ben, studeer ik wat. Ik slaap gemiddeld vijf uur per nacht. Vooral nu is het heel erg druk. De verkiezingen zijn net geweest en iedereen wil weten wat ik ga doen.”

*Kirty Matabadal
(foto: Raúl Neijhorst)*

Stel, jij was Ban Ki-moon voor één dag. Wat zou jij als eerste veranderen?

“De wereld moet als een maatschappij gaan denken. Dat moet doordringen, ook bij regeringsleiders. Die zitten daar tenslotte omdat wij ze gekozen hebben. Dat moeten we altijd in ons achterhoofd houden. Als we het ergens niet mee eens zijn moeten we in opstand komen. En leiders moeten zich goed beseffen dat ze een taak hebben; een verantwoordelijkheid. De verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat ieder mens in hun land beschikt over water, voedsel en onderwijs. Dat wil ik heel graag duidelijk maken. Als leider ben je een vader of moeder voor je land en ben je verantwoordelijk. En dat begint vandaag. En je bent eigenlijk al te laat ermee. Snap je?”

Als studenten of medewerkers nou enthousiast worden van jouw verhaal en denken “hier wil ik aan meewerken”. Wat kunnen ze dan doen?

“Wat heel cool zou zijn is als er hier op de universiteit eens in de zoveel tijd een avond wordt georganiseerd waarin we aandacht besteden aan rechten en ontwikkelingswerk, bijvoorbeeld. Ik moet straks een speech voor de Algemene Vergadering geven. Dan moet ik weten wat wij willen, waarin wij verandering in willen brengen. Als mensen hieraan willen bijdragen, dan kunnen ze me altijd een e-mail sturen en dan zetten we samen iets op.”

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

special

@migo-boras: rechtmatige toezicht of illegale controle?

“Ze zien je straks overal”, zo kopte de NRC Next op 31 oktober. “Het kabinet wil per 1 januari een cameranetwerk en een database die alle auto’s registreert en fotografeert.” Het artikel duidde op het zogenaamde @migo-boras camerasysteem.¹

Het concept? Heel simpel: van alle auto’s die de grens passeren een foto maken en opslaan in een grote database. Het doel? Het opsporen van criminaliteit met behulp van *datamining*: het zoeken van verbanden in gedrag van grenspasseerders. Als deze verbanden verdacht gedrag opleveren dan kan iemand door de Koninklijke Marechaussee (KMar) van de weg worden gehaald. Verder onderzoek naar de situatie is dan mogelijk.

Invoering van het @migo-boras camerasysteem brengt echter een aantal (juridische) problemen met zich mee. In dit artikel wordt @migo-boras getoetst aan drie mogelijk hiermee strijdige rechtsbronnen: het Akkoord van Schengen, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en het Wetboek van Strafvordering.

Akkoord van Schengen

In de verdragen van Schengen, in Nederland geldig sinds 26 maart 1995, is bepaald dat er vrij verkeer van personen is binnen het “Schengengebied”. Dat wil zeggen dat iedereen die het verdrag heeft ondertekend geen grenscontroles mag uitvoeren binnen de zone. Vanuit dit oogpunt kan de rechtmatigheid van @migo-boras in twijfel worden getrokken.

Heden ten dage voert de KMar op grond van artikel 6 lid 1 sub f Politiewet jo. artikel 50 lid 1 Vreemdelingenwet 2000 (VW 2000) een controletoek genaamd *Mobiel Toezicht Veiligheid (MTV, voorheen Mobiel Toezicht Vreemdelingen)*. Hierbij worden steekproefsgewijs bij de binnengrenzen met België en Duitsland vreemdelingen staande gehouden om illegaal verblijf tegen te gaan. Rechtmatigheid van deze overheidsactie is afhankelijk van twee voorwaarden ex. artikel 17a Vreemdelingenbesluit 2000 lid 1 sub c en lid 5:²

1. Het gebied waarin gecontroleerd wordt bij de grens moet ruim genoeg zijn (nu in Nederland: tot 20 km van de grens).
2. Het aantal uren controle moet gering genoeg zijn om het karakter van een steekproef te hebben (nu in Nederland maximaal 90 uur per maand).

Mogelijkerwijs voldoet de @migo-boras niet aan de gestelde voorwaarden gezien de observatie constant en altijd op dezelfde plek (dichtbij de grens) zal zijn. Het gevaar bestaat dat het te veel het karakter van een grenscontrole krijgt.

Artikel 8 EVRM

Structurele cameratoezicht en opslag hiervan worden opgevat als strijdig met artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. De tekst van dit artikel luidt als volgt:

Artikel 8 - Recht op eerbiediging van privéleven, familie- en gezinsleven

1. Een ieder heeft recht op respect voor zijn privéleven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie.
2. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Als men @migo-boras beschouwt als een inbreuk op het recht zoals beschreven in lid 1, zal men om legaliteit te bepleiten zich tot lid 2 moeten wenden. De inbreuk is dan gerechtvaardigd mitsdien deze “in een democratische samenleving noodzakelijk is”.

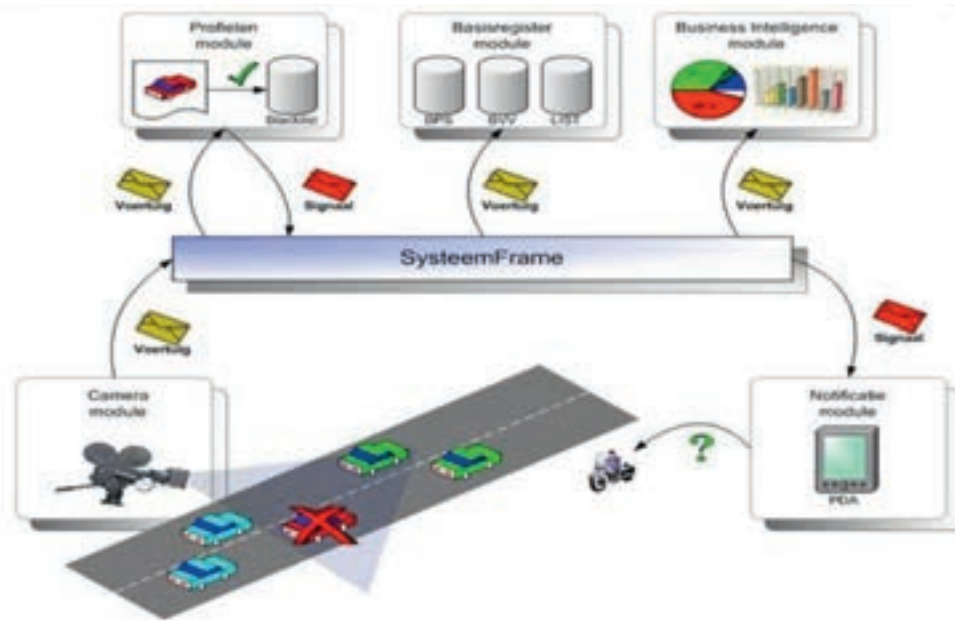
Om aan dit criterium te voldoen zijn twee (cumulatieve) voorwaarden vereist:

1. *Pressing social need*.³
2. Proportionaliteit.

Bij beide voorwaarden kan in deze casus worden getwijfeld aan hun aanwezigheid. Zeker de proportionaliteit zal door critici worden betwist: sterke overheidscontrole roept al snel associaties op met een politiestaat.

Het opsporen van criminaliteit met behulp van *datamining*: het zoeken van verbanden in gedrag van grenspasseerders. Als deze verbanden verdacht gedrag opleveren dan kan iemand van de weg worden gehaald.

Schematisch weergegeven opzet van het @MIGO-pilotsysteem, een testversie van de @migo-boras

Stelselmatige observatie (126 sub g en o Sv)

Op het moment dat de KMar iemand staande houdt en eventueel overbrengt naar een plaats voor verhoor – zoals in haar bevoegdheid ligt, zie art. 50 lid 2 VW 2000 – dan opereert zij strafvorderlijk. Als de zaak uiteindelijk voorkomt kan de vraag luiden: “in hoeverre is de KMar binnen haar algemene bevoegdheden gebleven als bepaald in artikel 6 Politiewet? Is er geen sprake van stelselmatige observatie?”. Hier is immers toestemming van de Officier van Justitie voor vereist ex. artikel 126 sub g en o van het Wetboek van Strafvordering.

In het huidige juridische klimaat zal er in het geval van MTV niet zo snel beroep worden gedaan op dit strafvorderlijke verweer: de grenscontroles zijn sporadisch en steekproefsgewijs. Bij constante cameratoezicht – zoals bij @migo-boras – wordt het beroep op onrechtmatige stelselmatige observatie daarentegen misschien wat meer voor de hand liggend. De kernvraag is hierbij: wat is stelselmatige observatie? In de Memorie van Toelichting bij de Wet bijzondere opsporingsbevoegdheden worden vier elementen genoemd waar rekening moet worden gehouden.⁴

Ten eerste is duur een factor van belang: gedurende een hoe lange periode vindt de stelselmatige observatie plaats? Daarnaast is plaats belangrijk; in de publieke ruimtes hebben opsporende autoriteiten namelijk meer eigen bevoegdheid. Als derde moet er worden gelet op intensiviteit of frequentie: hoe vaak of hevig wordt er in de periode van stelselmatige observatie daadwerkelijk geobserveerd? Ten vierde en laatste wordt de vraag gesteld of er een technisch hulpmiddel wordt ingezet dat meer biedt dan alleen versterking van de zintuigen. Hierbij moet men bijvoorbeeld denken aan af luisterapparatuur.

Bij toetsing van de voorgenoemde vier elementen moet in het achtergrond worden gehouden dat middels stelselmatige observatie een min of meer volledig beeld van bepaalde aspecten van iemands leven kan worden verkregen.

Ten aanzien van het vierde puntje kan men zeker stellen dat dergelijke technische hulpmiddelen worden ingezet. De andere elementen wijzen daarentegen wat minder op stelselmatige observatie: @migo-boras is slechts in een zeer beperkte context privacyschendend.

Strijdig met de rechtsbronnen?

Al met al kan er gesteld worden dat het @migo-boras camera-systeem mogelijk strijdig is met één van de drie genoemde rechtsbronnen: het Verdrag van Schengen, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en ons bloedeigen Wetboek van Strafvordering. Hoewel de ene strijdigheid wat aannemelijker lijkt dan de andere, komt de legaliteit van @migo-boras terdege in het geding.

Naast de legaliteit is de legitimiteit van het camerasysteem ook discutabel. Waar de ene helft van de bevolking blij is dat strafbare feiten als smokkel en autodiefstal nu ook met moderne apparatuur kunnen worden bestreden, voelt de andere helft zich bedrukt en bekeken. Een feit staat namelijk vast: als de plannen omtrent @migo-boras worden doorgevoerd, komt *Big Brother* toch weer een klein stapje dichterbij. **N**

1 @migo: mobiel informatie gestuurd optreden; boras: better operational result and advanced security.

2 Zo wordt duidelijk in ABRvS 20 oktober, LJN: BU2849, 201108181/1/V4.

1 Zo volgt uit Europese doctrine.

4 Tweede Kamer, 1996-1997, 25403, nr. 3, pag. 26

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

De Zaak van de maand

Een wrakingverzoek voor alle rechters van Nederland

Wanneer je onder macht verstaat: het hebben van invloed, dan is de rechter zeker één van de grootste machtshebbers van Nederland. De gevolgen van zijn oordeel zijn voor de partijen meestal zeer ingrijpend. Denk bijvoorbeeld aan: faillissement, kinderen wel of niet bij moeder, ontslag, celstraf. Het argument dat de rechter slechts de 'spreekbuis' is van de wet, gaat niet meer op. De vele open normen in de wet die de rechter moet inkleuren en de mogelijkheid om de redelijkheid en billijkheid boven de contractsvrijheid te prevaleren (6: 248 lid 2 BW), maken dit duidelijk en benadrukken ook dat de wetgever meer vrijheid voor de rechter wil. Wij moedigen aan dat de rechter meer vrijheid heeft zodat hij rechtvaardiger kan beslissen van geval tot geval. Maar wie verzekert ons dat de rechter, die tenslotte voor het leven benoemd wordt en slechts bij hoge uitzondering door de Hoge Raad kan worden ontslagen, niet gedurende zijn ambtsperiode zijn vrijheid gaat misbruiken? De macht stijgt de mens tenslotte eenvoudig naar het hoofd! Misschien waren dat wel de eerste gedachten van eiser X, die in september dit jaar een zaak aanspande tegen de Minister van Verkeer en Waterstaat, met het verzoek om alle rechters van Nederland te wraken. Volgens de eiser maken de rechters zich niet alleen schuldig aan machtsmisbruik maar ook aan: corruptie, schending van mensenrechten, valsheid van geschrifte, fraude én onbeschoft gedrag.

Wraken

Zowel in het Strafrecht als het bestuurs- en civiele recht beschikken partijen over het middel van wraking. Wraking is bedoeld om een eerlijk proces te waarborgen en ter voorkoming van partijdigheid. Om een verzoek tot wraking toegewezen te krijgen hoeft een partij niet te bewijzen dat de rechter partijdig is, maar is het

voldoende dat de vrees van de partijdigheid bewezen wordt. Het gaat om de schijn van partijdigheid. Om deze schijn te voorkomen wordt een rechter aanbevolen geen uitspraak te doen in zaken waarin familie of kennissen betrokken zijn. Maar ook met nevenfuncties of de nevenfuncties van de partner moet rekening worden gehouden. Het wrakingverzoek wordt behandeld door een meervoudige kamer en meestal in het openbaar. Beiden partijen moeten volgens het wrakingsprotocol, (opgesteld door de rechtbanken zelf) gehoord worden: een beslissing op basis van enkel en alleen het dossier is verboden. Maar is er eenmaal uitspraak gedaan door de wrakingskamer, dan blijft deze in de desbetreffende zaak wel staan. Men kan tegen de uitspraak niet in beroep.

Uitspraak

De rechtbank Almelo waarvoor meneer X procedeert, stelt direct voorop dat alleen de rechters die de zaak behandelen kunnen worden gewraakt. Zonder verdere motivering wordt meneer X, in zijn verzoek op wraking van alle rechters van Nederland, dan ook niet ontvankelijk verklaard. De rechter oordeelt net zo over het wraken van zijn vorige rechter (die meneer X niet ontvankelijk had verklaard omdat zijn bezwaar niet gericht was tegen een besluit in de zin van het Awb). 'Wraking is geen verkapt vorm van het hoger beroep' motiveert de rechter nog even kort. Betreft de 'normale' wraking herhaalt de rechtbank nog eens dat het niet gaat om de vraag of de rechters nu partijdig zijn of niet, maar dat de vrees van de partij objectief gerechtvaardigd moet zijn voor een geslaagd beroep op wraking. Alleen de stelling dat er geen sprake was van een eerlijk proces omdat de rechter meneer X niet de mogelijkheid in het geding heeft geboden om te reageren op informatie van de gemeente, is hiervoor niet voldoende. En zo

Volgens de eiser maken de rechters zich niet alleen schuldig aan machtsmisbruik maar ook aan: corruptie, schending van mensenrechten, valsheid van geschrifte, fraude én onbeschoft gedrag.

wordt er in amper drie alinea's korte metten gemaakt met het zo rigoureuze wrakingverzoek van eiser X. Jammer is dat hij zijn aanklacht van corruptie, schending van mensenrechten enzovoort, niet expliciet ten grondslag heeft gelegd aan zijn 'normale' wrakingverzoek. Dan had dit een grond gevormd, waar de wrakingskamer op in had moeten gaan. Interessant was geweest wat de rechtbank te zeggen had over 'het onbeschofte gedrag' van de rechter. In theorie zou dit tenslotte best een uiterlijke verschijningsvorm van partijdigheid kunnen zijn.

Misbruik van procesrecht

Dat de rechter niet gediend is van de verzoeken van eiser X moge duidelijk zijn, wraking is, aldus de rechtbank, niet bedoeld voor algemene aanklachten tegen de rechtsstaat of als alternatief voor hoger beroep. Op basis van 3:13 BW kan daarom misbruik van recht worden aangenomen. Het misbruik van wraking staat daarnaast zowel in het Awb, het wetboek van strafvordering als het wetboek van burgerlijke rechtsvordering uitdrukkelijk genoemd. Constateert de rechtbank dat er sprake is van misbruik van recht dan kan dat de consequentie hebben dat een volgend verzoek om wraking in dezelfde zaak niet in behandeling wordt genomen. Zo ver gaat de rechtbank Almelo echter niet. Zowel door die beslissing als het relatief lichte gevolg wat aan misbruik van het wraking-instrument wordt gegeven, wordt duidelijk hoe belangrijk de mogelijkheid van wraking ook door de rechtspraak zelf wordt geacht. Misschien worden we met een kluitje het riet in gestuurd, maar dat onterechte wraking meestal geen consequenties lijkt te hebben en dat er voor een geslaagd verzoek slechts subjectieve partijdigheid bewezen dient te worden, stelt gerust. De rechter laat

zien onpartijdig te willen zijn, en lijkt daarbij de vertraging van het proces en de extra werkdruk voor lief te nemen.

Misbruik door Advocaat

Iedere advocaat maakt natuurlijk wel eens een foutje. Maar een bestuursrechtadvocaat die een wrakingverzoek indient jegens alle rechters in Nederland, terwijl in artikel 8:15 Awb uitdrukkelijk staat dat het moet gaan om de rechters in de betrokken zaak, dat is waarschijnlijk geen foutje maar een doelbewuste actie. We kennen de feiten natuurlijk niet, hopelijk heeft mr. de Bruin meneer X dringend geadviseerd het wrakinginstrument niet te gebruiken. Maar duidelijk is wel dat de advocaat, door zijn specifieke kennis over het recht, in een machtspositie kan verkeren tegenover zijn cliënt. Zeker wanneer het een 'gewone' burger betreft. Een advocaat die te ver gaat en zijn zorgplicht schendt, kan daarom door de tuchtrechter tot de orde worden geroepen. Ook kan de cliënt zelf een procedure starten op basis van wanprestatie of onrechtmatige daad. Duidelijk maakt de jurisprudentie wel dat de advocaat een ruime beoordelingsvrijheid heeft. Waar de rechter bij schijn van machtsmisbruik al van de zaak wordt gehaald, moet het machtsmisbruik van de advocaat uitdrukkelijk bewezen worden. Wellicht dat eiser X daarover nog een zaak kan beginnen. **N**

[Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl](mailto:novum@law.leidenuniv.nl)

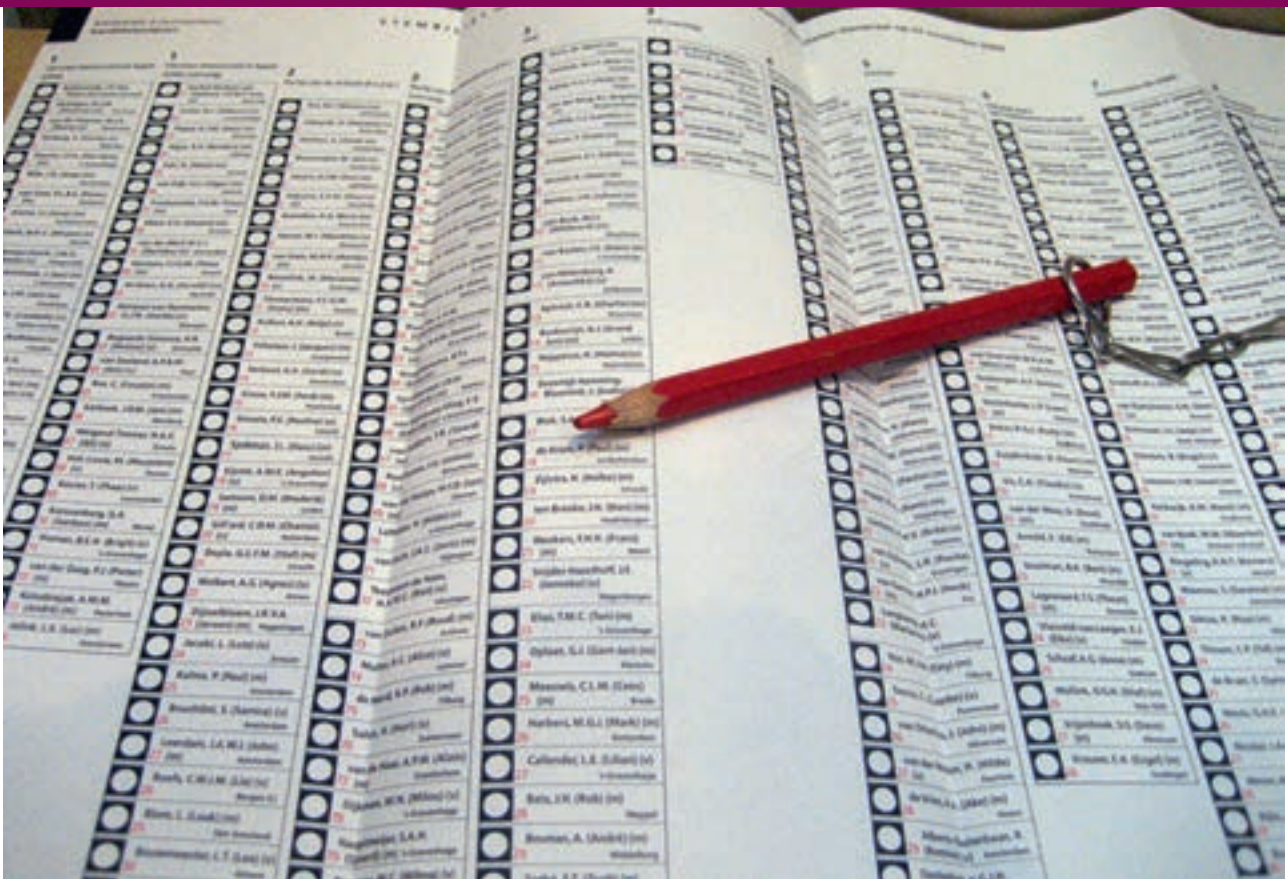

Een bekend voorbeeld van een wél geslaagd wrakingsverzoek: De zaak Wilders

de verdieping

Klaar voor de democratie!

Nu de revoluties in Tunesië, Libië en Egypte ten einde zijn en de dictatoriale regimes die deze landen decennia in hun greep hielden zijn verdreven, stellen velen zich dezelfde vraag: hoe nu verder? Na de chaos van de revolutiedagen wacht hen de moeilijke taak de orde te herstellen alvorens aan de wederopbouw te beginnen. Een nieuwe regering is dus noodzakelijk, maar wie gaan bepalen wie daarin komen? Wordt het een raad van oudsten, een regering gebaseerd op kennis en ervaring, neemt de legerleiding die in een aantal landen de revolutie heeft gefaciliteerd het landsbestuur voor een tijd op zich, of wordt het toch die vooralsnog onbekende staatsvorm uit het westen waar de kleinst mogelijke bevolgings-

meerderheid over het lot van de gehele natie beslist: ofwel de 'democratie'?

Geïnspireerd en, niet te vergeten, aangemoedigd door Europa en Amerika lijkt deze laatste staatsvorm de voorkeur te hebben. Toch dringt zich de vraag op of deze landen wel 'klaar zijn voor democratie'? Niemand is de onmogelijke projecten van voorgaande jaren in Irak en Afghanistan vergeten waar, uit een soort westers waarde-universalisme de democratie, naar westers voorbeeld min of meer militair werd afgedwongen. Kunnen landen 'klaar zijn voor democratie' en wat zijn dan de voorwaarden hiervoor, en was Nederland eigenlijk wel klaar voor democratie?

De adel en de rijke burgerij die er helemaal geen belang bij hadden om de arme ongeschoolde burger aan een Kamerzetel te helpen.

Daar het momenteel te gecompliceerd is de eerste twee vragen voor de Arabische wereld te beantwoorden zal dit artikel voornamelijk ingaan op het -betrekkelijk laat- tot stand komen van- en de problemen omtrent de democratie en het algemeen kiesrecht in Nederland. In de conclusie zullen parallellen worden getrokken tussen het ontstaan van de democratische staatsvorm in Nederland en de situatie in de Arabische wereld.

Democratie naar de letter

Het woord 'democratie' is een afgeleide van de Griekse woorden 'demos' (κράτειν) en 'kratoe' (δημιος) welke 'volk' en 'regeren' of 'heersen' betekenen. Democratie betekend dus letterlijk 'volksheerschappij'.¹ Dit bestuursysteem waarin alle autoriteit gebaseerd is op de instemming van een geheel soeverein volk wordt tegenwoordig in de westerse wereld als een vanzelfsprekend vereiste voor een goed functionerende rechtsstaat gezien.²

In Nederland zijn de democratische beginselen dan ook verankerd in de grondwet in bepalingen omtrent het passief- en actief kiesrecht (art. 4 GW). Daarnaast vinden we in de grondwet nog heel wat vereisten die het goed functioneren van een democratie mogelijk maken. Zo is er de 'vrijheid van meningsuiting' (art. 7 GW) en het recht van 'vergadering en betoging' (art. 9).

Echter al deze grondwettelijke artikelen gaan uit van dezelfde veronderstelling samengevat in het art. 1 GW, "allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld". De democratische bestuursvorm is gebaseerd op het menselijk gelijkheidsideaal. Immers wanneer men niet op gelijke voet verkiesbaar zou zijn, of als gelijke met elkaar in debat zou kunnen gaan zou dit de mogelijkheid van volksheerschappij ondergraven.³ Gelijkheidsidealen en informatieverstrekking.

Vanuit het heden beschouwd is dit gelijkheidsideaal een zo onbetwistbare voorwaarden van de democratische vertegenwoordiging dat men bijna zou vergeten dat Nederland pas vanaf het jaar 1919 werkelijk algemeen, en dus voor eenieder toegankelijk, kiesrecht kende.⁴ Omdat het tegenwoordig ondenkbaar is dat bepaalde volkscategorieën hun stem niet zouden mogen uitbrengen, gaat men ervan uit dat alle volkeren ten alle tijden dit zo elementaire burgerrecht begeerd hebben.

Hierbij wordt echter vaak vergeten dat de opkomst bij Nederlandse verkiezingen jaar in jaar uit schommelt rond de 75% voor de Tweede kamer en rond de 50% voor de verkiezing van de Provinciale Staten.^{5,6} Hieruit kan men concluderen dat ongeveer één derde (ongeveer 33%, ervan uitgaande dat dit dezelfde groep betreft) van de Nederlandse kiesgerechtigde helemaal niet geïnteresseerd is in de democratische vertegenwoordiging. Vaak gehoorde argumenten hiervoor zijn: geen interesse te hebben in de politiek, 'mijn stem wordt toch niet gehoord' (teleurgesteld) of, 'ik weet niet wat ik moet stemmen omdat mij niet duidelijk is waar de partijen voor staan' (kennis).

Als één derde van de kiesgerechtigde Nederlanders tegenwoordig al geen interesse heeft in de politiek of vindt dat zij, ondanks het internet, de kranten en de televisie onvoldoende geïnformeerd wordt, is het niet vreemd dat vóór 1848 de laag geschoolde meerderheid in Nederland absoluut geen behoefte had aan algemeen

Johan Rudolph Thorbecke, grondlegger van de moderne Nederlandse democratie

kiesrecht of de democratische vertegenwoordiging van haar mening.⁷

Naast een bepaalde vorm van 'onderlinge gelijkheid' mag dus ook de verstrekking van 'voor eenieder duidelijke informatie' tot een voorwaarden voor een goed functionerende democratie worden gerekend.

Politiek gesteggel omtrent het censuskiesrecht

In Nederland bestond na de grondwetsherziening van 1848 en de nieuwe kieswet van 1850 een censuskiesrecht. Wie de Nederlandse nationaliteit bezat, in Nederland woonde, meerderjarig was (ouder dan 23), en in het volle bezit van zijn burgerrechten kon zich laten registreren als kiezer.⁸ In de wet was niet opgenomen dat alleen mannen het (actief) kiesrecht toekwam maar men ging er destijds vanuit dat dit de bedoeling van de wetgever was.

Voldeed men aan al de eerder genoemde voorwaarden en was men van het mannelijke geslacht, moest men om te mogen stemmen ook nog minimaal(!) 20 gulden aan directe belastingen per jaar voldoen. Omdat de Nederlandse regering de inkomstenbelasting nog niet had uitgevonden - dit gebeurde pas in 1893 - vielen onder directe belastingen: de grondbelasting, de heffingen op dienstpersoneel en het patentrecht.⁹ Het gevolg hiervan was dat landelijk zo'n 10% van meerderjarige Nederlandse mannen mocht stemmen en de regering eigenlijk dus minder dan 3% van de bevolking vertegenwoordigde.¹⁰ De politiek werd beheerst door de adel en de rijke burgerij die er helemaal geen belang bij hadden om de arme ongeschoolde burger aan een Kamerzetel te helpen (het passiefkiesrecht kende geen census).

Van een geheel uit altruïsme ingegeven drang tot verheffing van het volk was dus geen sprake.

Rond de jaren 70 van de 19de eeuw wilde een nieuwe lichtung progressieve liberalen een einde maken aan het gebrek in sociale mobiliteit in de Nederlandse politiek. Door het onderwijs te verbeteren, en bovendien toegankelijker te maken voor de lagere klassen, en het invoeren van enige sociale wetgeving konden de voorheen ongeschoolde nu in ieder geval begrijpen wat zich in Den Haag afspeelde. Ook moest het censuskiesrecht op de schop en vervangen worden door het 'capaciteitenkiesrecht'.¹¹ Dit ging uit van de kennis en ontwikkeling van burgers en hield in dat een meerderjarige Nederlander die goed kon lezen en schrijven en zijn "kennis van het burgerschap" kon bewijzen voor een daartoe benoemd college, het kiesrecht moest toekomen.¹² De liberalen gingen ervan uit dat de verstandige en goed geschoolde burger vanzelfsprekend de idealen van het liberalisme zou bekrachtigen en dus zijn stem dus zou uitbrengen ten gunste van de liberalen. Van een geheel uit altruïsme ingegeven drang tot verheffing van het volk was dus geen sprake.

Het idee werd echter al snel verworpen door de antirevolutionairen die van mening waren dat de 'capaciteitentoets' een te 'individualistisch' criterium was. Zij betoogden dat het gezin, als hoeksteen van de samenleving, een door God gegeven fundament was en pleitte derhalve voor een 'huismanskiesrecht' wat weer werd gekoppeld aan de voorwaarden een huis te bezitten.¹³

Dit gekibbel over de met actiefkiesrecht begunstigde groep toont dat ook duidelijk moet zijn welke groep het kiesrecht bezit. Tegenwoordig is dit geregeld in art. 4 van de grondwet, waarin staat dat 'elke Nederlander' zowel actief als passief kiesrecht heeft. Een duidelijk 'afgebakende groep kiezers' is dus naast de 'onderlinge gelijkheid' en de 'duidelijke informatieverstreking' ook een voorwaarde voor een goed functionerende democratie.

Het algemeen kiesrecht voor vrouwen

Vanaf 1879 gingen er steeds meer stemmen op de Nederlandse grondwet op een aantal elementaire punten te wijzigen, waaronder het kiesrecht voor vrouwen. De liberalen die vanaf 1868 de Tweede Kamer hadden gedomineerd en vóór het vrouwenkiesrecht pleitten, vonden de antirevolutionairen tegenover zich die pertinent weigerden hieraan mee te werken. De confessionele partijen, onder de antirevolutionairen voelde zich meer en meer bedreigd door het overwicht van de liberalen in de Tweede Kamer hetgeen resulteerde in de eerste landelijke politieke partij, de protestantse Anti-Revolutionaire Partij (ARP).¹⁴ De ARP richtte landelijk steeds meer eigen organisaties op waardoor de liberalen genoodzaakt waren zich beter te organiseren, de verzuiling was geboren. Het gevolg was dat het algemeen kiesrecht, en met name het kiesrecht voor vrouwen een onoplosbare politieke kwestie werd. De protestantse ARP weigerde dit idee te steunen en kreeg daarin bijval van andere confessionele partijen. De liberalen op hun beurt weigerden principieel het idee voor de overheidsfinanciering van het bijzonder (godsdienstig) onderwijs te steunen daar dit niet in overeenstemming was met hun idee van de 'vrij oordelende mens' en dit hen mogelijk stemmen kostte. Pas in 1917 kwam aan de voortdurende spanningen tussen de confessionele en liberale partijen een einde. De confessionelen beloofden vóór het algemeen kiesrecht te stemmen waarneer de liberalen de sub-

Abraham Kuyper, stichter van de Anti Revolutionaire Partij

sidiering van het bijzonder onderwijs zouden steunen. Dit alles werd vervat in de Pacificatie van 1917.¹⁵ Het zou echter nog tot 1919 duren voor vrouwen ook daadwerkelijk zelf naar de stembus konden en het woord 'mannelijk' uit de kieswet werd geschrapt.

Het bovenstaande toont aan dat, naast de al eerder genoemde 'onderlinge gelijkheid' ook een 'evenwichtige' vertegenwoordiging van groot belang is. Waarneer één partij, in dit geval door een census, oververtegenwoordigd is kan de democratie niet optimaal functioneren. Een land wordt dan geregeerd naar goeddunken van één partij, die zijn autoriteit ontleent aan slechts één beperkte groep kiezers. De belangen van minderheden, of achtergestelde bevolkingsgroepen komen dan niet aanbod.

Een *evenwichtige vertegenwoordiging*, een *afgebakende groep kiezers*, *onderlinge gelijkheid* en de *duidelijke informatieverstreking* zijn dus belangrijke voorwaarden voor een goed functionerende democratie.

Was Nederland klaar voor de democratie?

Met deze voorwaarden in de hand kan men concluderen dat een land als Nederland, waar in 1848 de parlementaire democratie er door een grondwetsherziening doorheen werd gedrukt, eigenlijk nog niet klaar was voor een dergelijke bestuursvorm. Er was geen sprake van onderlinge gelijkheid en er werd niet op een voor ieder duidelijk manier informatie verstrekt over de besluitvorming. Wel was er een duidelijk afgebakende kiesgerechtigde groep, deze was echter zo klein dat nog geen 3% van de bevolking door de regering kon worden vertegenwoordigd, er was dus geen sprake van een evenredige vertegenwoordiging.

Kamervoorzitter Verbeet vroeg zich af of de 70% laagopgeleiden in de Nederlandse samenleving zich nog wel vertegenwoordigd voelt door Den Haag

Huidige problemen met de democratische vertegenwoordiging

De democratie in Nederland is tot stand gekomen na bijna honderdvijftig jaar politiek gesteggel. Doch zelfs na honderdvijftig jaar functioneert het democratische bestuursstelsel in Nederland nog niet geheel naar wens. Nog altijd zijn er volkscategorieën die niet of zeer gering democratisch vertegenwoordigd zijn. “Voelt de 70% laagopgeleiden in de Nederlandse samenleving zich nog wel vertegenwoordigd door Den Haag”, zo vroeg Kamervoorzitter Verbeet zich af.¹⁶ “De volksvertegenwoordiging moet een redelijke afspiegeling zijn van de samenleving. En dus moeten mensen met wat minder opleiding, maar veel levenservaring er ook een plaats kunnen vinden” zo concludeerde Verbeet tijdens de presentatie van het *Jaarboek parlementaire geschiedenis 2011* op 15 november 2011.¹⁷

Zij riep daarom op bij de kandidaatstelling minder te letten op het opleidingsniveau en ook te kijken naar zaken als levenservaring. Hiermee onderschrijft Verbeet de conclusie van hoogleraar bestuurskunde aan de Universiteit van Utrecht, Mark Bovens dat in Nederland een steeds grotere tweedeling aan het ontstaan is tussen hoog- en laag opgeleiden. Bovens vat deze tweedeling samen in het begrip ‘de diploma-democratie’ waarin alleen zij met een goede opleiding voldoende gekwalificeerd zijn voor bestuurlijke functies.¹⁸ Collega hoogleraar geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Henri Beunders omschrijft dit verschijnsel zelfs als een “terugkeer van de klassenmaatschappij”.¹⁹

Het laatste woord is aan de Arabieren...

De democratische volksvertegenwoordiging in Nederland is dus na bijna honderdvijftig jaar nog altijd niet uitgekristalliseerd in die ideale bestuursvorm die men in 1848 voor ogen had. Des te vreem-

der is het dat er nu van de Arabische wereld verlangd wordt dat zij binnen een jaar of tien een volwaardige democratie uit de grond hebben gestampt waar rekening wordt gehouden met alle minderheden en godsdiensten. Zij kunnen echter hun staatsvorm vormgeven naar het voorbeeld- en met hulp van de westerse naties, mogelijk kan dit als een katalysator werken.

Toch moet de westerse landen die op dit moment de democratieën in de Arabische wereld willen faciliteren er niet vanuit gaan dat zij binnen één decennia in hun opzet zullen slagen. Getuigen de politieke geschiedenis van bijvoorbeeld Nederland is dat immers het proces van eeuwen gebleken. ■

- 1 H. Willemsen, *Woordenboek filosofie*, Van Gorcum 1992, p. 92
- 2 M. C. Burkens, *Beginselen van de democratische rechtsstaat*, Kluwer 2006, p. 26
- 3 H. Willemsen, *Woordenboek filosofie*, Van Gorcum 1992, p. 92
- 4 G. J. van Klinken, *Actieve burgers: Nederlanders en politieke partijen 1870-1918*, Wereldbibliotheek 2003.
- 5 <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/vrije-tijd-cultuur/publicaties/artikelen/archief/2003/2003-1340-wm.htm>
- 6 <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70172ned&D1=0-4&D2=a&HD=090719-1253&HDR=T&STB=G1>
- 7 G. J. van Klinken, *Actieve burgers: Nederlanders en politieke partijen 1870-1918*, Wereldbibliotheek 2003.
- 8 <http://www.parlement.com/9291000/modules/glfqf14fo>
- 9 <http://www.parlement.com/9291000/modules/glfqf14fo>
- 10 R. Hartmans, *Koehandel rond het kiesrecht*, *Historisch Nieuwsblad*, oktober 2011, nr.8, p. 61
- 11 G. J. van Klinken, *Actieve burgers: Nederlanders en politieke partijen 1870-1918*, Wereldbibliotheek 2003.
- 12 R. Hartmans, *Koehandel rond het kiesrecht*, *Historisch Nieuwsblad*, oktober 2011, nr.8, p. 63
- 13 A. van Schaik, *Honderd jaar vrouwen in overheidssdienst*, *Het Spinhuis* 1998, p. 19
- 14 G. Harinck, R. Kuiper, P. Bak, *De Antirevolutionaire partij 1829-1980*, *Verloren* 2001, p. 179
- 15 A. Lijphart, *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek*, Amsterdam University Press 2008, p. 112
- 16 C. van der Laan, *Het Volk moet weer in het parlement zitten*, *Trouw* 16 november 2011.
- 17 C. van der Laan, *Het Volk moet weer in het parlement zitten*, *Trouw* 16 november 2011.
- 18 C. van der Laan, *Het Volk moet weer in het parlement zitten*, *Trouw* 16 november 2011.
- 19 C. van der Laan, *Het Volk moet weer in het parlement zitten*, *Trouw* 16 november 2011.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Varia

Lezing 'De onorthodoxe toepassing van het beslag en het executierecht'

Op donderdag 8 december organiseert Suum Cuique, de mastervereniging voor civiel recht, haar tweede lezing van dit collegejaar.

Mr. Tim de Greve, advocaat bij Stibbe, bekend van de Chips-holaffaire en de vastgoedfraudezaak rondom Joop van den Ende, zal deze lezing verzorgen. Hij gaat ons alles vertellen over hoe hij op onorthodoxe wijze het beslag en het executierecht ten dienste van zijn cliënten in de praktijk brengt. Deze uit de praktijk voortkomende toepassing leer je niet binnen de muren van de universiteit, dus het beloofd een interessante lezing te worden.

De lezing zal om 17.00 plaatsvinden in het Kamerlingh Onnes Gebouw. De specifieke locatie zal later nog bekend worden gemaakt. Na afloop van de lezing is er een borrel.

Belangstellenden, in het bijzonder masterstudenten civiel recht, zijn van harte uitgenodigd!

24uurCollegeMarathon voor het Glazen Huis

Volg 24 uur college van o.a. prof. mr. Hans Nieuwenhuis, mr. dr. Koos Boer, prof dr. Rick Lawson en mr.dr. Maartje van der Woude.

Van woensdag 21 december 9 uur tot donderdag 22 december 9 uur worden er 24 colleges gegeven in de het Snouck Hurgronjehuis. Studenten, alumni, geïnteresseerden kunnen deze colleges enkel tegen betaling volgen. Alle inkomsten gaan direct naar het Glazen Huis!

Wanneer

Van woensdag 21 december 9 uur tot donderdag 22 december 9 uur.

Locatie

Het Snouck Hurgronjehuis, Rapenburg 61

Toegang

Kosten minimaal 5 euro per college
Beperkt aantal plaatsen

Oud-President Europees Hof voor de Rechten van de Mens verzorgt gastlezing

Op zaterdag 10 december - de internationale dag van de rechten van de mens - zal Mr Jean-Paul Costa de eerste Raymond and Beverly Sackler Distinguished Lecture on Human Rights verzorgen aan onze juridische faculteit.

Costa rechter in het Europese Hof voor de Rechten van de Mens 1998-2011 en oud-president van het Hof van 19 januari 2007 tot 3 november 2011 zal een lezing getiteld: "The current challenges facing the European Court of Human Rights" verzorgen. In Nederland en enkele andere Europese landen zijn discussies over de legitimiteit van de uitspraken van het EHRM in het afgelopen jaar hoog opgelopen. Uiteraard zal daar in de lezing op ingegaan worden. Na de lezing is er gelegenheid tot het stellen van vragen en voor verdere discussie over de aangesneden onderwerpen.

Dr. Raymond R. Sackler is een Amerikaanse arts en ondernemer. Samen met zijn broers Arthur M. Sackler (1913 - 1987) en Mortimer Sackler (1916-2010) richtte hij het farmaceutische bedrijf *LTR Pharmaceutical* op. De heer Sackler en zijn echtgenote, Beverly, zijn internationale filantropen met een warme betrokkenheid bij de ondersteuning van wetenschappelijk onderzoek. De *Sackler Distinguished Lecture Series on Human Rights at Leiden University*, die met bovenstaande lezing aanvangt, wordt mogelijk gemaakt door een gift van Raymond en Beverly Sackler. De gift maakt het mogelijk voor de juridische faculteit om vooraanstaande experts op het terrein van de rechten van de mens uit te nodigen voor een verblijf in Leiden, het verzorgen van een lezing en het voeren van discussie met de facultaire gemeenschap en overige belangstellenden.

Locatie

Kamerlingh Onnes Gebouw, Steenschuur 25, 2311 ES Leiden

Aanvang

Zaterdag 10 december 2011

Welkom en koffie vanaf 10.00 uur

Lezing vangt aan om 10.30 uur

14 december | Lezing Leidsch Juridisch Genootschap

Met als titel “De advocatuur geknecht door de overheid?”, zal mr. E. van Win, advocaat bij De Clercq Advocaten en Notarissen en sinds november 2009 Deken van de Haagse Orde van Advocaten, de lezing voor het Genootschap geven.

In zijn lezing zal de heer Van Win ingaan op de kernwaarden van de beroepsethiek en het actuele wetsvoorstel van Teeven over toezicht. Het betreft de 2e wijzigingsnota op de Advocatenwet. Voorts maakt de heer Van Win deel uit van het Comité van Aanbeveling van het Netwerk Bedrijfsethiek Nederland (NBN) en is hij lid van het College van Afgevaardigden van de Nederlandse Orde van Advocaten.

Praktische informatie

Datum: Woensdag 14 december 2011.

Tijd: 17.30 uur tot 18.30 uur, met aansluitend een borrel.

Locatie: Zaal B.041 van het Kamerlingh Onnes Gebouw (KOG), Steenschuur 25 te Leiden.

U kunt zich aanmelden bij mw. mr. J.M.D. Bharos, 071-516 5043

Juridisch Pleitdispuut ‘Tobias Asser’

Tobias Asser is één van de oudste pleitdisputen van heel Nederland. Sinds 1924 is Tobias Asser een actief juridisch pleitdispuut voor studenten Nederlands Recht. Wij onderscheiden ons door het organiseren van diverse juridische activiteiten. Op verschillende manieren laten wij de rechtenstudenten kennis maken met het recht, op de manier zoals het in de praktijk wordt toegepast. En daarbij in het bijzonder de kunst van het pleiten.

Ook aankomend jaar organiseren wij weer kantoorbezoeken, pleittrainingen en een studiereis. De bekendste is onze ‘High Potential Day’. Dit evenement staat in het teken van pleiten, arbeidsmarkt oriëntatie en is natuurlijk bij uitstek dé oefening voor Moot Court. Onze agenda ziet er tot nu toe als volgt uit:

Data

- Vrijdag 3 februari 2012
Kantoorbezoek Duijnsteek van der Wilk Advocaten
- Vrijdag 16 maart 2012
Kantoorbezoek Stibbe
- Vrijdag 11 mei 2012
High Potential Day 2012

Voor aanmelding en nadere informatie, kijk op: www.tobiasasser.nl

We hopen jullie in grote getale te mogen ontvangen bij onze activiteiten aankomend jaar!

Het J.P.D. Tobias Asser Bestuur 2011-2012

Scholarship for Turkish students continues

Leiden Law School is happy to announce its ongoing scholarship co-operation with Garantibank International B.V.

CEO of Garantibank International B.V. Mr. Badahir Ates announced on 18 October that the Garantibank Scholarships would be continuing for the coming three academic years. The scholarships cover the full tuition fees for three successful and talented Turkish candidates who wish to study on the Master of Laws: Advanced Studies Programme in European and International Business Law.

Mr. Ates reflected in his announcement “When this project was introduced to me for the first time by Prof. Stolker (former Dean of Leiden Law School), with the initiation of Prof. Halberstadt I was very excited and almost immediately inclined to accept it. I have been in the same enthusiastic mood during the 3 years of this scholarship and very much pleased to have this positive co-operation between Leiden University Law School and GBI. Consequently, we, as Garantibank International N.V., hereby commit ourselves to continue with the same scholarship terms and conditions for the coming three years i.e. 2012-2013-2014.”

Our new Dean Professor Rick Lawson informed Mr. Ates that the scholarship awards have encouraged and enabled young bright Turkish scholars to come to Leiden, and it seems fair to say that this opportunity has changed their lives, much as their presence has enriched our courses. But there is also another dimension. As I mentioned before, we are currently developing our cooperation with Istanbul University, as part of our overall strategy to further strengthen our ties with the academic community in Turkey. In the last three years your scholarship programme has played an important role in this strategy.

Turkish nationals who are keen to apply for the scholarship can find out more information at the masters of law website.

Lezing over politieke correctheid in de media

Op dinsdag 13 december 2011 komt **Hans Moll**, voormalig hoofdredacteur van het NRC, een lezing geven over politieke correctheid en partijdigheid in de media naar aanleiding van zijn boek *Hoe de nuance verdween uit een kwaliteitskrant*. Moll zal bespreken waarom volgens hem het NRC een “te opzichtig linkse krant” is geworden aan de hand van onderwerpen als Israël en Palestina, multiculturalisme en antisemitisme onder moslims.

Praktische informatie

Datum: Dinsdag 14 december 2011

Tijd: 15.00 uur

Locatie: Zaal B.041

Komt allen!

Opinie

Te hard van Stapel

Machtsmisbruik. Dit fenomeen komt men vaak tegen in onze samenleving. Deze vorm van misbruik wordt vaak gepleegd door gerespecteerde mensen met aanzien en veel macht, door bijvoorbeeld regeringsleiders en andere hoge functionarissen binnen openbare en particuliere instellingen. Deze mensen gaan op een verkeerde manier om met het respect en aanzien, ze maken misbruik van hun gezag. Volgens artikel 47 van ons Wetboek van Strafrecht wordt dit gekenmerkt als een strafbaar feit waar zeer zwaar aan wordt getild. Dit strafbaar feit werd onlangs begaan door Diederik Stapel. Deze voormalig hoogleraar in Sociale Psychologie pleegde gedurende zijn carrière jarenlang een zeer serieuze vorm van wetenschappelijk fraude en daarnaast een nog ernstiger geval van machtsmisbruik tegenover zijn collega's. Dit feit is echter pas in september jongstleden naar buiten gekomen. Eind augustus meldden naaste collega's van de onderzoeksgroep waar Stapel mee werkte zich bij de rector magnificus van de Universiteit van Tilburg, de universiteit waar Stapel destijds werkzaam was, met het vermoeden van frauduleuze handelingen begaan door Stapel. De rector magnificus sprak Stapel hier direct op aan en kort daarna gaf deze toe dat er inderdaad in sommige gepubliceerde werken van hem sprake was van gefingeerde data. Om die reden werd de heer Stapel direct op non-actief gesteld. Er werd onmiddellijk een onderzoek ingesteld naar de fraude door een samenwerking van drie commissies. Deze commissies werden geleid door Willem Levelt; de commissie Levelt was ontstaan. Hoe heeft dit echter zo ver kunnen komen? Hoe heeft een hoogleraar zo lang en zo veel kunnen frauderen zonder dat hij op zijn vingers werd getikt? Zonder dat er überhaupt een officiële klacht naar buiten is gekomen?

Diederik Stapel studeerde in 1991 cum laude af aan de Universiteit van Amsterdam in zowel psychologie als communicatiewetenschappen. Hierna heeft hij onderzoek verricht aan de University of Chicago en aan de University of Michigan als gastonderzoeker. In 1997 promoveerde hij, wederom cum laude, aan de Universiteit van Amsterdam in sociale psychologie. In 1998 werd Stapel door de KNAW (Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschap-

pen) voor vijf jaar aangesteld als Academieonderzoeker. In 2000 werd Stapel benoemd tot hoogleraar Cognitieve Sociale Psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. In 2006 vertrok hij naar Tilburg. Verder publiceerde Stapel 130 artikelen in wetenschappelijke tijdschriften en schreef 24 hoofdstukken in verschillende boeken. In 2007 verwierf Stapel een Early Career Award van de Society for Personality and Social Psychology en in 2009 won hij de Career Trajectory Award van de Society for Experimental Social Psychology. Geen wonder dat hij tot september 2011 werd gezien als een van de meest vooraanstaande Nederlandse psychologen.

Dit waren allemaal de juiste ingrediënten om van Diederik Stapel een zeer gerespecteerde hoogleraar te maken. Hij werd een figuur met veel macht in de wetenschappelijk wereld, zowel in binnen- als buitenland. Men geloofde in deze geniale man, hij had immers al zoveel bereikt. Het was een man met vele goede contacten en hier maakte hij maar al te graag gebruik van. Doordat Stapel indrukwekkende werken leverde, werd hij een zeer geliefd persoon op de Universiteit van Tilburg en werd hij binnen de kortste keren benoemd tot decaan van de faculteit Psychologie. Hij kon beslissen over de besteding van flink wat onderzoeksgeld en daarmee ook over de loopbaan van collega's. En, nogmaals, hij had goede contacten. Onder andere met het college van bestuur, het orgaan waarin de rector magnificus zat. Dit was overigens ook de persoon waar men naar toe moest stappen als er twijfels ontstonden bij de integriteit van een collega.

Verder had hij als hoogleraar ook vele promovendi en masterstudenten onder zich werken. Hij hielp deze beginnende wetenschappers met hun onderzoek en hij zorgde ervoor dat zij goede resultaten behaalden. Elke student die afstudeert en elke promovendus die zijn promotie behaalt, levert immers centen op voor de universiteit. Uiteraard waren hier ook kritische geesten bij die hun twijfels trokken bij de, altijd succesvolle, werkwijze van Stapel. Deze werkwijze zag er als volgt uit: allereerst ontwierp hij in nauw overleg met een ondergeschikte - een promovendus of student -

Dit waren allemaal de juiste ingrediënten om van Diederik Stapel een zeer gerespecteerde hoogleraar te maken.

een onderzoeksopzet en de manier waarop ze het experiment zouden uitvoeren. Met het argument dat hij 'uitstekende contacten' had op middelbare scholen vertrok Stapel dan van de universiteit. Het papierwerk verdween in de achterbak van de auto van Stapel. Vermoedelijk gebruikte onderhavige het excuus van 'uitstekende contacten op de middelbare scholen' om te ontsnappen aan de omgeving van de universiteit en om in zijn eigen vrijheid de gegevens in te vullen. Een paar weken later kwam hij met deze gegevens terug, die genoemde ondergeschikte dan verder mocht uitwerken. Wat als een onderzoeker mee wilde naar deze 'uitstekende contacten' van Stapel om het onderzoek te ondersteunen? Stapel stelde dan voorop dat deze contacten het liefst alleen met de voor hun bekende Stapel werkten en niet telkens weer een andere onderzoeker voor hun neus wilden hebben. En mocht een medewerker toch kritische vragen stellen omtrent het onderzoek, dan hamerde Stapel maar al te graag door op het vertrouwen dat men in hem moest hebben. Hoezo zou je als promovendus of student namelijk de visie en hulp van een gerespecteerde hoogleraar als Stapel in twijfel trekken? Hij liet soms maar al te graag doorschemeren dat deze kritische vragen een promotieplaats in gevaar konden brengen. Dit gevaar wilden de jonge onderzoekers uiteraard niet riskeren. Om deze strenge toon te compenseren, behield Stapel echter wel graag zeer goede banden met zijn medewerkers. Dit deed hij door deze uit te nodigen voor etentjes en theaterbezoeken.

En toch waren er uiteindelijk een aantal kritische jonge wetenschappers die aan de bel trokken. Deze moedige actie zorgde voor veel commotie binnen de wetenschappelijke wereld. Niet alleen Stapel werd getroffen door deze commotie maar ook de wetenschap in het geheel en met name het vakgebied van Stapel, sociale psychologie, kwam in opspraak. Er werd gauw een commissie, commissie Levelt, ingesteld om onderzoek naar de Stapel-affaire te doen en deze commissie stelde al gauw vast dat de fraude begaan door Stapel 'zeer aanzienlijk en verbijsterend' was. "Het gaat om een grootschalige, langdurige fraude met data, waardoor mensen en met name jonge, aan hem toevertrouwde onderzoekers aan het begin van hun carrière, ten diepste getroffen zijn", meldde de commissie.

Bij 14 van de 21 proefschriften van verschillende promovendi is mogelijk sprake van valse gegevens. Deze promovendi lopen door dit machtsmisbruik ernstige reputatieschade op, ze mogen echter - wat Levelt betreft - wel hun doctorstitel behouden. "Stapel heeft zijn partners misbruikt voor eigen glorie. Hij heeft hen voorgelogen. Zij kunnen niet meer met trots naar hun eigen publicaties kijken en hebben in sommige gevallen hun cv moeten aanpassen", aldus Willem Levelt.

Het is werkelijk ongelooflijk dat een persoon zulk ernstig misbruik maakt van de omstandigheden waarin hij verkeert. Waarom kwam deze fraude niet eerder aan het licht? De commissie wijt dit vooral aan het raffinement, de manipulaties en machtsmisbruik van Stapel.

De commissie constateerde dat de fraude in ieder geval al gaande was in 2004, gedurende zijn carrière aan de Rijksuniversiteit van Groningen. Stapel maakte verder ook gebruik van gefingeerde data bij zeker 30 door hem geschreven artikelen in wetenschappelijke tijdschriften en bij nog een tiental publicaties in boeken.

Nadat al deze informatie aan het licht was gekomen, heeft Stapel in een schriftelijke verklaring spijt betuigd. "Ik wilde te veel te snel. In de moderne wetenschap ligt het ambitieniveau hoog en is de competitie voor schaarse middelen enorm. De afgelopen jaren is die druk mij te veel geworden. Ik heb de fout gemaakt dat ik de waarheid naar mijn hand heb willen zetten en de wereld net iets mooier wilde maken dan hij is.", aldus Stapel in zijn schriftelijke verklaring. Op 10 november leverde Stapel vrijwillig zijn doctorstitel in bij de Universiteit van Amsterdam. Het getuigschrift dat hij in 1997 ontving bij zijn promotie aan deze universiteit, heeft hij teruggezonden.

Al deze fraude en machtsmisbruik door Stapel zorgden voor veel discussies in het maatschappelijk debat. Was er namelijk geen onafhankelijke autoriteit die toezag op de handelingen van Stapel? En is het excuus dat het hem allemaal even teveel werd wel gerechtvaardigd gezien de geschetste omstandigheden? Andere wetenschappers voelen immers ook de publicatiedruk, er wordt door hen in reactie daarop niet gefraudeerd. Hierom tast deze kwestie de wetenschap in haar geheel ook aan, men gaat twifelen aan het waarheidsgehalte van onderzoeken. Een beetje twijfel in de vorm van een kritischere benadering kan echter geen kwaad om dergelijke wetenschappelijke fraude in de toekomst te voorkomen.

Daarom deed de commissie Levelt drie aanbevelingen aan de Universiteit van Tilburg: ten eerste moet de universiteit een laagdrempelig meldpunt krijgen om fraude aan de kaak te kunnen stellen. Volgens de commissie stapt men niet gauw af op de rector magnificus met vermoedens van een ernstig feit. Een laagdrempelige vertrouwenspersoon bijvoorbeeld staat dichterbij een persoon en wordt sneller aangesproken in dit soort kwesties. Een tweede aanbeveling was dat de universiteiten, zowel in Tilburg als in Groningen, aangifte van valsheid in geschrifte dan wel oplichting doen tegen Diederik Stapel. Deze aanbeveling is inmiddels al opgevolgd door de universiteiten. De derde aanbeveling ging over het archiveren van psychologische onderzoeksgegevens. Volgens de commissie Levelt moeten deze onderzoeksgegevens tot

Hoezo zou je als promovendus of student namelijk de visie en hulp van een gerespecteerde hoogleraar als Stapel in twijfel trekken? Hij liet soms maar al te graag doorschemeren dat deze kritische vragen een promotieplaats in gevaar konden brengen.

Diederik Stapel

minstens vijf jaar na dato beschikbaar zijn. Dan gaat het niet alleen om de ruwe data, maar bijvoorbeeld ook om ingevulde vragenlijsten. Ten slotte moet in publicaties ook vermeld worden waar de data zijn opgeslagen en hoe deze kunnen worden geraadpleegd.

Een belangrijke conclusie die getrokken kan worden uit deze affaire is dat er betere controles moeten worden gevoerd ten opzichte van medewerkers in de wetenschappelijke wereld. Er is grote fraude gepleegd door Stapel, hiervoor wordt hij nu aangeklaagd en hij zal hier hoogstwaarschijnlijk voor worden veroordeeld. Het wordt echter een lastigere opgave om de schade te vergoeden die hij zijn jonge collega's heeft aangedaan. Deze hebben door het machtsmisbruik van Stapel grote reputatieschade opgelopen en zijn hoogstwaarschijnlijk ook geschaad in persoon. Ze zullen zich wel voor hun kop slaan om het feit dat ze hun achterdocht links hebben laten liggen en dat ze hun eventuele twijfels niet hebben geuit bij de rector magnificus. Maar aan de andere kant is het niet raar dat de onervaren toekomstige wetenschappers vertrouwen behielden in de vooraanstaande en ervaren Diederik Stapel. Voor jonge wetenschappers zijn dit zeer serieuze kwesties om over na te denken, ze worden immers onzeker over hetgeen waar ze het beste in behoren te zijn; in het voeren van onderzoek. Naar mijn mening heeft Stapel door middel van zijn machtsmisbruik zeer grote schade, die niet in het geheel te vergoeden is, aangericht bij deze jonge wetenschappers.

Hopelijk zullen bovenop de Universiteit van Tilburg meerdere universiteiten leren van deze kwestie, laat deze kwestie een wake up call voor deze universiteiten zijn geweest. Het is zeer belangrijk om een transparante werkomgeving te creëren binnen de wetenschappelijke wereld. En bovendien behoren de beginnende wetenschappers meer kansen te krijgen om eventuele klachten of twijfels over een hoogleraar uit te spreken, eventueel in anonimiteit. Op deze manier kan er eerder aan de bel worden getrokken waardoor we minder snel zullen stuiten op dergelijke Stapel-praktijken. **N**

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Allen & Overy Amsterdam is een kwalitatief hoogstaand advocatenkantoor, met gedegen kennis van de lokale markt, ruime ervaring in het Europese recht en met een groot internationaal bereik. Het kantoor biedt eersteklas juridische dienstverlening aan beursgenoteerde en grote niet-beursgenoteerde ondernemingen, financiële instellingen, overheidsinstanties en maatschappelijke organisaties.

Onze full service (advies-, geschillen- en transactie-) praktijk kent een scala aan specialismen zoals het Arbeidsrecht, Bank- en Effectenrecht, Belastingrecht, Bestuursrecht, Communicatie-, Media- en Technologierecht, Intellectueel Eigendomsrecht, Mededingingsrecht, Gereguleerde markten en Overheid, Ondernemingsrecht, Onroerend Goed en Procesrecht en Arbitrage.

Vanuit het stijlvolle pand aan de Apollolaan beoefenen zo'n 210 advocaten, notarissen en fiscalisten de nationale en internationale rechtspraktijk. Zij worden hierin ondersteund door 180 medewerkers. Het Amsterdamse kantoor maakt integraal deel uit van een breed internationaal netwerk dat bestaat uit 38 vestigingen in 27 landen in Europa, Azië, de Verenigde Staten, Zuid Amerika en het Midden-Oosten. Wereldwijd werken er meer dan 5000 mensen bij Allen & Overy.

Werken bij Allen & Overy

Als advocaat-stagiaire, kandidaat-notaris of fiscalist werk je in een team onder leiding van een partner. Als advocaat-stagiaire wissel je in de eerste drie jaar van je opleiding één keer van praktijkgroep. Zo volg je de opleiding in een procespraktijk en in een transactiepraktijk. Hierbij wordt uiteraard rekening gehouden met je persoonlijke wensen. In aanvulling op deze beroepsopleiding biedt Allen & Overy een trainingstraject van interne en externe

opleidingen voor elke fase van je loopbaan. Allen & Overy neemt deel aan de Law Firm School.

Stagemogelijkheden

Allen & Overy biedt je de kans om 2 maanden een studentstage te lopen op een praktijkgroep van jouw keuze. Daarnaast is het mogelijk om een scriptiestage te lopen. Deze stage duurt 3 maanden; 2 maanden werk je mee op de praktijkgroep en een maand krijg je de gelegenheid om je scriptie te schrijven.

Global Apollo Experience

Een andere mogelijkheid om met de commerciële advocatuur kennis te maken is deelname aan onze jaarlijks terugkerende business course de Global Apollo Experience. Dit programma is niet fulltime en daarom goed te combineren met je bachelor of master opleiding. In totaal volg je 10 colleges en 5 vaardigheidstrainingen bij ons op kantoor in de loop van vijf maanden. Eens in de twee weken krijg je op maandagmiddag een college van een van onze partners waarbij je kennis maakt met al onze praktijkgroepen. Tevens krijg je een keer in de maand op vrijdagmiddag een vaardigheidstraining waaronder presentatietechnieken. Naast de colleges en trainingen werk je in je eigen tijd samen met een groepje van 3 studenten aan een fictieve internationale overname in competitie tegen de andere groepjes. De closing vindt plaats tijdens een vijfdaags verblijf in het buitenland. De Global Apollo Experience is bedoeld voor 3e en 4e jaars rechtenstudenten en is tevens bedoeld voor fiscale en notariële studenten.

Kijk voor meer informatie over bovenstaande mogelijkheden om kennis te maken met Allen & Overy op de website

www.businesswiseadvocaten.nl

Tevens kun je contact opnemen met Anna Regina Ybema (recruitment)
telefoon: 020-6741708 of per mail:
annaregina.ybema@allenovery.com

ALLEN & OVERY

Interview met

Rozemarijn Fledderus-Ezinga

Van Doorne: werken in de advocatuur; hoe is de praktijk?

Iedere organisatie heeft een eigen cultuur. Je moet ontdekken wat voor soort advocatenkantoor goed bij jou past. Om jullie op weg te helpen met het maken van een goede keuze, is JFV Grotius afgereisd naar Amsterdam. In Amsterdam hebben wij Rozemarijn Fledderus-Ezinga, advocaat bij Van Doorne, geïnterviewd.

Na de studie Nederlands Recht aan de Universiteit van Leiden heeft Rozemarijn een Master International Relations gevolgd in Engeland. Sinds oktober 2010 werkt zij bij de praktijkgroep Overheid en Vastgoed van Van Doorne.

Zonder ambitie ben je kansloos

Tijdens het derde en vierde jaar van mijn studie heb ik bij een klein kantoor in Rijswijk gewerkt. Na het rondbrengen van koffie en het nodige kopieerwerk, ging ik aan de slag als juridisch medewerker. Naarmate ik er langer werkte kreeg ik steeds meer eigen verantwoordelijkheden. Uiteindelijk mocht ik zelfs processtukken schrijven. Hier is mijn liefde voor de advocatuur ontstaan. Na mijn studie ben ik op zoek gegaan naar een baan bij een groot kantoor. Vooral vanwege de wat interessantere projecten en de grote cliënten. Toen mijn oog viel op de vacature bij Overheid en

Vastgoed op de website van Van Doorne heb ik gelijk gesolliciteerd. Bij Overheid en Vastgoed ben je zowel bezig met bestuursrecht als civiel recht. Ik vond het een uitdaging om beide expertises aan het begin van mijn carrière te ontwikkelen. Het leuke aan vastgoed is het feit dat je concreet met dingen bezig bent. Als ik nu over de snelweg rij, zie ik de gebouwen staan waar ik tijdens mijn werk bij betrokken ben geweest.

Meelopen is geen goede stage

Als je begint met werken moet je erg wennen. Wennen aan full-time werken, je nieuwe collega's en natuurlijk het werk wat je doet. Uiteraard word je in het diepe gegooid. Je krijgt opdrachten en wordt uitgetest. Gelukkig was iedereen aardig, bemoedigend en bereid om uit te leggen hoe alles bij Van Doorne in zijn werk gaat.

De praktijk

Bij de praktijkgroep Overheid en Vastgoed ben ik met veel verschillende zaken bezig. Vastgoed is heel breed. Je komt alle fasen van het vastgoed tegen: het bouwen, het slopen, het huren en natuurlijk de koop. Dit betekent dat ik in mijn werk veel cliënten adviseer. Maar ook ben ik veel bezig met contracteren en ook procederen voor de rechtbank. Bij grote kantoren zijn er minder zittingen dan bij een klein kantoor. Toch ben ik regelmatig mee geweest naar de rechtbank voor zittingen en ben ik zelf twee keer in rechte opgetreden. Een andere leuke bijkomstigheid van mijn werk is de afronding van een zaak. Als een huurovereenkomst na maanden werken eindelijk getekend wordt vieren we dat. Ter plekke, op de bouwput, met je nette schoenen in de modder en een glas champagne in je hand!

VanDoorne

Advocaten • Notarissen • Fiscalisten

Ervaring opdoen

Binnen onze praktijkgroep werken we in een soort van ‘tandem’. Je werkt altijd met twee of meer advocaten aan een zaak. Een junior medewerker wordt dan gekoppeld aan een partner of een oudere advocaat-medewerker. Zo is er altijd iemand op kantoor die goed op de hoogte is van de desbetreffende zaak. Door deze constructie werk je heel nauw samen met een kantoorgenoot met veel ervaring. Je leert hier enorm veel van. Tegelijkertijd werk je als junior medewerker heel zelfstandig. Je schrijft je eigen stukken die vervolgens door een ervaren collega gecontroleerd worden. Hierna worden de stukken naar de cliënt verzonden.

Zonder ambities ben je kansloos

Bij Van Doorne hebben we een wisselbeleid. Dat betekent dat je als junior medewerker na 1 jaar en 9 maanden wisselt van praktijkgroep. Naar mijn mening is het een positief aspect aan de opleiding bij Van Doorne. Het is een mooie uitdaging om binnen een andere praktijkgroep, met een heel ander rechtsgebied, werkzaam te zijn. Als ik naar de toekomst kijk lijkt het mij fantastisch om ooit voor eigen rekening te werken. Vooral het stukje ondernemerschap dat hierbij komt kijken spreekt mij aan, in het benaderen van cliënten en het binnen halen van zaken. Maar, hier heb je natuurlijk wel de nodige ervaring voor nodig.

Continu leren

Bij Van Doorne doen we mee aan de LAW Firm School. Bij de LFS volg je gedurende je eerste jaar meerdere opleidingsdagen. Daarnaast moet je voor je opleiding een aantal tentamens afleggen. Naast de opleiding en tentamens van de LFS leer ik nog iedere dag zo veel nieuwe dingen. Bij Van Doorne ben je echt nooit klaar met leren! De interne opleiding bestaat uit onder andere uit Presentatietechnieken, Effectief schrijven en Legal Business English. Ik denk dat ongeveer 10 % van mijn werk in het Engels is. Ondanks mijn studiejaar in Engeland is zo’n cursus Legal English heel bruikbaar! Daarnaast is het natuurlijk ook heel leuk dat kantoor zulke cursussen aanbiedt.

Buiten de cursussen en opleiding hebben we iedere week met de praktijkgroep overleg over de zaken die bij ons in het kantoor lopen, een soort van jurisprudentiebespreking. Iemand bereidt een paar recente uitspraken of artikelen voor en dat bespreken we dan met de rest van de afdeling. Zo blijf je altijd heel goed op de hoogte.

Sociaal leven

Op dinsdag hebben we een jurisprudentielunch met alle junior medewerkers van kantoor. Het is altijd gezellig om op dit soort momenten de andere junior medewerkers van alle andere praktijkgroepen te zien. Ook zijn er bij Van Doorne genoeg ‘niet juridisch inhoudelijke’ evenementen en sociale activiteiten. Zo hebben we binnen kantoor een voetbalteam en een hockeyteam. Ieder jaar is er een zomerfeest en een kerstfeest (met cabaret) dat door kantoorgenoten wordt georganiseerd. Natuurlijk is er iedere vrijdagmiddag een kantoorbommel in onze eigen kroeg. Mijn werk – privé balans is goed, ik had misschien van tevoren wel gedacht dat het veel zwaarder zou zijn maar dat is gelukkig niet zo.

Rozemarijn Fledderus-Ezinga, advocaat bij Van Doorne

Bij Van Doorne brandt er 's nachts ook nog wel eens licht

Soms voelt het alsof je hele dag aan het werk bent. Wel ben ik van mening dat mijn werktijden nogal meevallen. Dit komt ook door de praktijkgroep waar ik werkzaam ben. De praktijkgroep Overheid en Vastgoed is een Nederlandse afdeling met veel Nederlandse cliënten met doorgaans normale werktijden van negen tot zes/zeven uur. Bij andere praktijkgroepen kan dat wel eens anders zijn. Binnen het Ondernemingsrecht werk je bijvoorbeeld met cliënten uit de Verenigde Staten. Door het tijdsverschil werk je soms 's avonds langer door. Goed, dat is ook wat bij een groot kantoor hoort, veel cliënten, veel werk. En dan wordt het soms wel iets later. Daar staat tegenover dat ik niet tot nauwelijks in het weekend werk. Van Doorne is met sommige zaken ook heel duidelijk: chronisch overwerken is een teken van zwakte!

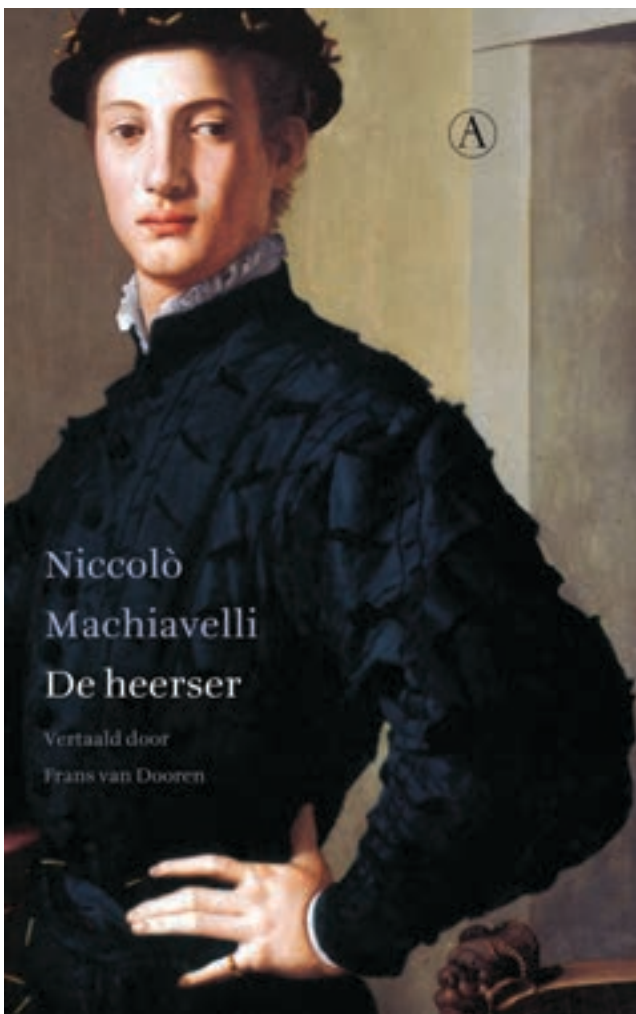
Wat zou je aan de studenten willen meegeven?

Ik zou iedere student aanraden om al tijdens je studie juridisch relevante werkervaring op te doen: ga stage lopen of probeer een baantje bij de rechtswinkel te bemachtigen. Juist van dit soort ‘bijbaantjes’ leer je zo veel! Wat zijn precies de werkzaamheden van een advocaat? Hoe ziet een dag op een advocatenkantoor eruit? Helaas heb ik zelf geen stage gelopen. Wel ben ik bij twee kleine kantoren als juridisch assistent werkzaam geweest. Hierdoor was ik al bekend met soortgelijk inhoudelijk werk. Wat anders is, zijn de cliënten en projecten waaraan je werkt. Ook is de sfeer bij een groot kantoor anders dan op een klein kantoor. Sfeer is moeilijk in woorden te omschrijven. Het is iets wat je echt zelf moet gaan ervaren!

Filosofie

De kunst van het heersen Machiavellisme in een notendop

Met de rechtenstudie heeft u onmiskenbaar de weg naar succes ingeslagen. Wie weet zal ooit de tijd komen dat u een hoge functie krijgt toegewezen met een flinke dosis verantwoordelijkheid. De scepter van de macht ligt dan in uw handen, maar kunt u deze ook hanteren? Hoe dient men met leiderschap om te gaan? Niccolò Machiavelli wist het antwoord al in 1513. Zijn *Il Principe* omvat een praktische gids voor beginnende leiders. Immoreel? Lees en oordeel zelf.

Europa in de 16^e eeuw

Men zou zonder twijfel kunnen stellen dat Machiavelli's 'schokkende' denkpatroon een product was van zijn eigen tijd. We spreken immers over West-Europa rond 1500, een absoluut keerpunt tussen de oude en de nieuwe tijd. Overal heerste de sfeer van vernieuwing. Vanuit het Noorden rukte de Reformatie in hoog tempo op, terwijl vanuit het Zuiden de klassieke oudheid met al haar kennis zich opmaakte voor een triomfantelijke terugkeer. Nieuwe gebieden werden ontdekt, universiteiten werden opgericht, en de wetenschap kwam tot een onvoorstelbare bloei. Het is alsof Europa stond te trillen op haar grondvesten en snakte naar een absolute afrekening met het verleden.

In deze tijd vol beweging kwam *Il Principe* ('de Vorst') tot stand, een werk dat op de dag van vandaag nog wordt gezien als een belangrijk politiek traktaat. Toch wekt dit enigszins schijn op over de persoonlijkheid van Machiavelli zelf. Ten onrechte wordt namelijk in zijn werk de verwarring opgewekt dat de schrijver zélf een succesvolle politieke carrière heeft gekend. Op die manier wordt snel vergeten dat zijn politieke context verre van spectaculair was...

Uitgerangeerde ambtenaar

Misschien was het wel een gelukkige wending van het lot, maar Machiavelli werd zonder een bijzondere reden benoemd tot het hoofd van de Tweede Kanselarij van Florence. Deze functie richtte zich in de praktijk vooral op buitenlandse zaken. Geen onbelangrijke taak, gezien het feit dat Florence destijds een belangrijk doelwit vormde voor opkomende mogendheden zoals Frankrijk. Door de gecompliceerde verhoudingen met dit land enerzijds en het relatief kwetsbare karakter van Florence anderzijds, werd deze stadstaat praktisch gedwongen om via allerlei diplomatieke wegen haar soevereiniteit te kunnen behouden. Machiavelli was hiervoor de aangewezen man. Het zal geen verbazing wekken dat deze functie uiteindelijk de bron vormde voor zijn latere politieke traktaat.

Ondanks enkele politieke successen waren de dagen van de Florentijnse Republiek geteld. Machiavelli werd door de De' Medici ontslagen, uit zijn ambt gezet en heengezonden. Noodgedwongen moest de Florentijn zich terug trekken. Zijn politieke geest kwam echter niet tot rust. Met de wens om ooit als ambtenaar terug te kunnen keren, schreef hij in het Toscaanse heuvelland zijn *Il Principe*, een praktische handgids voor effectief leiderschap. Hoewel zijn wens nooit in vervulling is gegaan, vormde zijn werk wel een belangrijke inspiratiebron voor latere heersers. Maar welke lessen vallen er uit *Il Principe* te leren? Enkelen worden nader belicht:

Liever gevreesd dan geliefd

*'Het is zonder meer veiliger om gevreesd dan om bemind te worden. (...) Want liefde wordt in stand gehouden door bepaalde zedelijke verplichtingen die – omdat mensen nu eenmaal slecht zijn – telkens wanneer er eigenbelang in het spel is, verbroken worden. Maar vrees berust op een zekere angst voor straf, en die verdwijnt nooit.'*¹

Erg positief is het denkbeeld over de mens hier niet. Zo stelt de Florentijn dat de mens in het algemeen 'ondankbaar, wispelturig en huichelachtig' is, en dat hij 'wegvlucht voor ieder gevaar'. De heerser dient zich deze eigenschappen goed voor ogen te houden. Wanneer gevaar immers steeds dichterbij dreigt te komen, zal de onderdaan zijn vorst uit eigenbelang in de steek laten. Slechts wanneer de vorst gevreesd wordt, zal dit zich niet snel voordoen. Machiavelli onderbouwt dit laatste met een voorbeeld uit het klassieke verleden. Zo was het Hannibal die door zijn onmenselijke wreedheid in de ogen van zijn soldaten een man was die men te allen tijde moest eerbiedigen. Dit leidde er toe dat in zijn leger, dat bestond uit een grote mengelmoes van verschillende rassen, nooit enige munitie ontstond, noch in voorspoed noch in tegenspoed.

Vermijd het om gehaat of veracht te worden

*'Gehaat wordt hij wanneer hij roofzuchtig is en zich op gewelddadige wijze meester maakt van de bezittingen en de vrouwen van zijn onderdanen. Verachtelijk wordt hij wanneer men hem voor wispelturig, lichtzinnig, verwijfd, lafhartig en besluiteloos houdt. Hiervoor moet de heerser op zijn hoede zijn en moet alle mogelijke moeite nemen om te bereiken dat zijn daden gekenmerkt worden door grootheid, moed, ernst en kracht.'*²

Iemand die macht uitoefent dient volgens de Florentijn vooral op zijn hoede te zijn voor gevaar vanuit het binnenland. Zo leert de

ervaring dat heerser altijd dient te waken voor een situatie waarin zijn onderdanen tegen hem gaan samenzweren.

Een krachtig middel hiertegen is dat hij door de meerderheid van het volk niet gehaat wordt. De samenzweerder zal hier dan niet tegen op kunnen boksen. Hij denkt namelijk een goede daad te verrichten voor het volk wanneer hij de vorst probeert af te zetten. Maar wanneer de vorst zo'n reputatie heeft opgebouwd dat hij door een groot deel van het volk veel achting geniet, zal de samenzweerder ditzelfde volk tegen zich hebben en zal hij dus niet snel een aanval op zijn vorst plegen.

Liever gierig dan vrijgevig

*'Het is verstandiger de reputatie van gierigheid te behouden, want deze heeft een slechte naam zonder haat ten gevolge, dan in je verlangen om vrijgevig genoemd te worden jezelf de reputatie van roofzuchtigheid op de hals te halen, want deze heeft een slechte naam met haat ten gevolge'*³

In het verlengde van het voorgaande dient ook hier de heerser een rationele keuze te maken. Enerzijds dient een heerser namelijk vrijgevig te zijn door zich met pracht en praal ten toon te stellen, maar anderzijds dient hij juist zuinig te zijn om hoge belastingen voor het volk te voorkomen. Op de lange termijn moet dan voor het laatste worden gekozen. Want een heerser die te vrijgevig is zal op alle mogelijke manieren aan geld proberen te komen, waardoor hij genoodzaakt is door een zware belastingdruk zijn onderdanen te beroven. Dit zal haat en verachting tot gevolg hebben, wat nu juist zo onwenselijk is. Maar wanneer de heerser zijn beleid zo vaststelt dat er geen enkele belastingcent extra nodig is van de onderdaan, zal hij des te meer geliefd worden.

Noot achteraf

Bovenstaande lessen - en de vele anderen die in *Il Principe* zijn terug te vinden - worden in het algemeen beschouwd als immoreel en atheïstisch. Het 'machievellisme' wordt bijvoorbeeld in de dikke *Van Dale* vertaald als 'sluwe, gewetenloze staatkunde'. Niet geheel terecht wanneer men het werk en haar feitelijke betekenis nader bestudeert.

Zo wordt snel uit het oog verloren dat het werk juist een fundamentele bouwsteen heeft gelegd voor de politieke wetenschap. Nooit eerder werden immers staatkundige vraagstukken als een autonoom studieobject behandeld, dus los van de zedelijkheid en godsdienst. Politiek werd aldus door Machiavelli gezien als een aparte wetenschap die om zijn eigen methoden en middelen vroeg. Zo was het in zijn ogen niet belangrijk of een bepaald doel op grond van godsdienstige of morele bezwaren zou worden afgekeurd, aangezien slechts de ratio een belangrijke rol speelt. In dit licht zou ik *Il Principe* dan ook niet bestempelen als *immoreel*, maar als *amoreel*. Het werk dient dus te worden bestudeerd in een geheel eigen context los van morele of theologische waarden. De lezer die het werk voor het eerst openslaat dient dit laatste goed voor de geest te houden, opdat het machievellisme met een neutralere invalshoek kan worden bestudeerd. **N**

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

special

Recht en film

Wat een film tot klassieker maakt

Leids Film Festival: Law and Film

Dit jaar werd van 25 tot en met 30 oktober de zesde editie van het Leids Film Festival gehouden. Naast vertoningen van prachtige nieuwkomers zoals de films *Drive* (2011) en *50/50* (2011) werden ook aan de hand van verschillende thema's de al wat oudere films en klassiekers vertoond. Zo werd bij het onderdeel Science & Cinema de wetenschap in films vergeleken met de werkelijke stand van de wetenschap heden ten dage. Aan de hand van geweldige films zoals *Mr. Nobody* (2009), *A.I.* (2001) en *28 days later* (2002) werd verteld over wat absolute onzin is en wat echt mogelijk is of wat in de toekomst mogelijk zal kunnen zijn.

Ook de rechtenfaculteit van Leiden had in samenwerking met het Leids Film Festival een zeer interessant programma opgezet: Law and Film. In dit programma werden drie filmklassiekers vertoond met als thema 'het recht', waarna aansluitend een debat over (illegaal) downloaden werd georganiseerd. De films behoren gezien te worden door iedereen met een interesse in films en/of rechten. We hebben het dan over de films *To kill a mockingbird* (1962), *Rashomon* (1950) en *Twelve angry men* (1957).

Waarom behoren deze films tot de klassiekers? Dat is een vraag die gedurende het programmaonderdeel niet werd beantwoord. Dit artikel zal proberen daar duidelijkheid in te scheppen. Het strekt daarbij niet tot het bespreken van alle drie de films, gezien de grote hoeveelheid pagina's die daarvoor nodig zouden zijn. Daarom zal er alleen een analyse gemaakt worden van *Twelve angry men*, omdat de basis voor de film niet is ontleend aan een boek. De film staat daarom meer op eigen voeten, in tegenstelling tot *To kill a mockingbird* – gebaseerd op het gelijknamige boek geschreven door Harper Lee¹ – en *Rashomon* – bestaande uit een samenvatting van meerdere geschreven verhalen.

Wat maakt een film een klassieker?

Er bestaat geen eenduidige definitie van een klassieker. Bij navraag hanteren verschillende mensen verschillende criteria om een film te beoordelen. Een film kan bijvoorbeeld een waardevolle bijdrage leveren aan een bepaald thema. Denk hierbij aan een film als

Apocalypse now (1979), die op een hele eigen manier de oorlog in Vietnam heeft belicht en becommentarieerd. Critici met grote filmbelezenheid en kennis van filmtheorie kunnen vanuit hun kennis films waarderen door ze in een meer objectief (wetenschappelijk) kader te plaatsen. Door academici is bijvoorbeeld veel geschreven over *Un chien andalou* (1929) omdat het als surrealistische cinema heeft bijgedragen aan het experimenteren met andere manieren van verhaalvertellingⁱⁱ. Een film kan ook als klassieker worden beschouwd als een film een tijdloze boodschap heeft of als de materie die behandeld wordt in een film actueel blijft door de jaren heen. Denk aan de maatschappijkritiek, die nog steeds gezien kan worden als actueel, in *Metropolis* (1927). Hoe zit dat dan met *Twelve angry men* als we die film toetsen aan de hierboven staande criteria?

*Twelve angry men: de casus *spoilers**

Voordat we de film kunnen analyseren is het nodig te weten waar de film over gaat. Aan het begin van de film zien we de jury in de rechtszaal zitten waar de rechter uitlegt dat de verdachte van moord wordt beschuldigd. Vervolgens vraagt hij de jury van twaalf mannen zich terug te trekken in een kamer en daar over het lot van de verdachte te beslissen. Wordt de verdachte unaniem schuldig bevonden, dan zal hij de doodstraf opgelegd krijgen. Na een korte kennismaking gaan de juryleden met elkaar om de tafel te zitten en beginnen ze meteen met een stemming om te kijken of ze snel tot een unanieme uitspraak kunnen komen. Elf van de twaalf juryleden weten zeker dat de verdachte schuldig is. Jurylid nummer 8 (gespeeld door Henry Fonda) weet het niet zeker. Hij pleit voor het nagaan van de feiten van de casus om te kijken of ze zorgvuldig en zeker tot een schuldig bevinden kunnen komen. Er staat ten slotte wel een leven op het spel. Stel dat ze het mis hebben?

De casus betreft een jongen die verdacht wordt van het doodsteken van zijn vader. Na de zoveelste ruzie tussen vader en zoon zou de zoon zijn vader hebben neergestoken. In paniek vluchtte hij het huis uit. Toen hij enige tijd later terug kwam, werd hij opgepakt door de politie op verdenking van moord. Al het bewijsmateriaal pleit aanvankelijk tegen hem. Een oude man hoorde de jongen

Gedurende de film onthullen de personages een deel van hun achtergrond, waardoor het voor de kijker ook duidelijk wordt dat een jury niet altijd even objectief naar een zaak kan kijken.

tegen z'n vader schreeuwen dat "hij hem zou vermoorden", waarna hij het neergestoken lichaam op de grond hoorde vallen. Vervolgens zag hij de jongen via het trappenhuis weggrennen. Een vrouw aan de overkant van de straat was getuige van de moord. Ze zag dat de jongen zijn vader met een mes in de borst stak. Het mes wordt beschouwd als uniek en was te herleiden – ondanks dat er geen vingerafdrukken op het mes zaten – naar de jongen, omdat de man waarvan de jongen het mes had gekocht de jongen nog voor de geest kon halen. Alles aan de casus schreeuwt dus schuldig. Bij het nagaan van de bewijsstukken kunnen er echter telkens vraagtekens gezet worden bij het bewijsmateriaal. Zo blijkt de uniekheid van het mes niet zo vanzelfsprekend te zijn. Jurylid nummer 8 heeft namelijk precies hetzelfde mes op zak. Ook is het maar de vraag of de jongen in alle paniek daadwerkelijk heeft kunnen bedenken dat hij de vingerafdrukken moest verwijderen voordat hij in alle haast wegrende. Door middel van het nabootsen van de situatie ten tijde van het misdrijf komen de juryleden achter het feit dat de oude man niet fit genoeg was om snel genoeg bij de deur te komen om die te openen en de jongen in het trappenhuis weg te zien rennen. De getuigenverklaring van de oude man rammelt dus aan alle kanten. Die van de vrouw blijkt uiteindelijk ook niet betrouwbaar. De vrouw zei dat ze in bed lag toen ze de moord zag, terwijl er een trein tussen de twee gebouwen raasde en daardoor haar beeld verslechterde. Bovendien was haar beeld al slecht, aangezien ze op dat moment haar bril niet op had. Hoe kan ze dan zo zeker weten dat ze de verdachte de moord heeft zien plegen?

Bij elk stukje bewijs dat wordt afgewogen lijkt de schaal steeds meer over te hellen naar onschuldig. Dat uit zich dan ook in de tussentijdse stemmingen, waarin naar mate de film vordert steeds meer juryleden voor de onschuld van de jongen stemmen. Gedurende de film onthullen de personages een deel van hun achtergrond, waardoor het voor de kijker ook duidelijk wordt dat een jury niet altijd even objectief naar een zaak kan kijken. De grote antagonist van het verhaal, jurylid 3, blijkt zelf een vader te zijn die grote problemen heeft met zijn zoon. Een ander jurylid blijkt vooroordelen te hebben over de etnische en sociaaleconomische afkomst van de jonge verdachte. Tegen die vooroordelen wordt door jurylid nummer 5 ingegaan. Hij komt namelijk, net zoals de verdachte, zelf uit een van de gevaarlijke achterbuurten. Niet alleen interpretatieverschillen over het bewijs zorgen dus voor de nodige confrontaties tussen de verschillende juryleden, ook de botsende karakters en afkomst van de verschillende personages zorgen voor de spektakel in de kamer. Dat spektakel vindt zijn hoogtepunt als ten slotte jurylid 3 met veel verdriet en boosheid de foto van hem en zijn zoon verscheurt, waarna hij als laatste zijn stem wijzigt van schuldig naar onschuldig.

Een klassieker

Twelve angry men heeft bijgedragen aan het thema 'film en recht' door een pionier te zijn op het gebied van de courtroom drama's. Samen met films zoals *To kill a mockingbird*, *Kramer vs. Kramer* (1979) en *A few good men* (1992) heeft *Twelve angry men* bijgedragen aan de dramatisering van het recht in de wereld van de cinema. De rechtszaal en jurykamer worden gebruikt als arena's waarin het 'goede' tegen het 'kwade' strijdt en het recht gebruikt wordt om het verhaal en de dramatiek vorm te geven. Het zijn daardoor films die

inspireren, motiveren (hoeveel mensen zouden aan de hand van deze films hebben besloten om rechten te gaan studeren?), kritisch durven te zijn, maar daarbij ook voor vermaak zorgen.

Volgens critici wordt *Twelve angry men* gewaardeerd als klassieker. In 2008 stond de film op de tweede plek in de top tien *courtroom drama's* volgens *The American Film Institute*: een onafhankelijk organisatie opgericht door *The National Endowment for the Arts*.ⁱⁱⁱ In de top-250 beste films aller tijden van de *Internet Movie Database* staat de film op de zesde plek, met een 8.9 als rapportcijfer.^{iv} Dit betekent dat ook het grote publiek de film zeer waardeert.

De voornaamste reden waarom *Twelve angry men* echter heden ten dage nog als klassieker moet worden beschouwd en waarom alle rechtenstudenten deze film zouden moeten zien, ligt in het feit dat de film problemen aankaart die nu nog actueel zijn. Problemen die men anno nu nog ziet in bijvoorbeeld het strafrecht.

Actueel: rechterlijke dwalingen

In de film weten elf juryleden het zeker: de verdachte is schuldig. Alles pleit tegen zijn onschuld. Toch blijkt dat het schuldscenario helemaal niet zo waterdicht is. Veel bewijs is niet eenduidig interpreteerbaar, maar in de rechtszaal was de moeite niet genomen om andere scenario's te bespreken. Kon het zo zijn dat de alibi van de

De film heeft bijgedragen aan de vormgeving van juridische drama's en heeft op die manier zijn stempel gedrukt op de latere *courtroom drama's*.

jonge verdachte wel klopt, maar hij door de stress niet meer zijn deel van het verhaal goed kon vertellen? Heeft iemand hem er misschien ingeluid? Konden er andere mensen zijn met een motief om die man te vermoorden? In zijn boek *Overtuigend bewijs: indammen van rechterlijke dwalingen* beschrijft Peter van Koppen precies dezelfde problematiek, maar dan aan de hand van zaken die echt gebeurd zijn. Hij schrijft bijvoorbeeld over de gevolgen van de Schiedammer parkmoord. In die zaak werd Kees Borsboom onterecht veroordeeld voor de moord op het tienjarige meisje Nienke Kleiss. Na het analyseren van de fouten die tijdens de behandeling van deze zaak zijn gemaakt, werd besloten om voortaan aan de hand van scenario's te werken. Een bewijsstuk op zich bewijst namelijk niets. Pas zodra het bewijs in een scenario wordt geplaatst, krijgt het betekenis. Vervolgens moeten scenario's tegen elkaar afgewogen worden. Aan de hand van die weging is het ene scenario plausibeler dan het andere scenario. Door middel van verificatie – het zoeken naar gegevens die de favoriete theorie bevestigen – en falsificatie – het zoeken naar gegevens die tegen die favoriete theorie pleiten – moet het gebruik van scenario's tunnelvisie tegengaan^v.

Dat de jury in *Twelve angry men* in de jaren '50 een tunnelvisie had, is niet alleen van die tijd. Tunnelvisies zijn van alle tijden, zo laat bijvoorbeeld de parachutemoordzaak zien. Een zaak waarin jaloezie in een driehoeksverhouding tussen Els Van Doren, Els Clottemans en een instructeur van de parachuteclub waar beide dames lid van waren, zou hebben gezorgd voor de dood van Els Van Doren. Het was voor de politie duidelijk dat Els Clottemans de parachute van Els Van Doren zou hebben gesaboteerd, waardoor Van Doren ter aarde is gevallen en is overleden. Het laatste proces-verbaal van de teamleider van het onderzoek bestond uit 149 pagina's. Hierin stond dat niemand anders dan Clottemans de moord kan hebben gepleegd en dat dit vrij snel uit het onderzoek naar voren kwam. Later blijkt dat de belangrijkste veronderstellingen van de teamleider onjuist zijn. Er werd bijvoorbeeld aangenomen dat het veel tijd zou kosten om de parachute te saboteren. Aangezien Clottemans en Van Doren veel samen waren bij de instructeur thuis had Clottemans de mogelijkheid om de parachute te saboteren. Later blijkt dat het met een half minuutje kan worden gedaan. Natuurlijk had

Clottemans ook een motief: jaloezie vanwege de driehoeksverhouding. Een ander scenario waarin bijvoorbeeld niet Van Doren maar een ander lid van de club doelwit was geweest, werd niet onderzocht. Ondanks het feit dat meerdere leden met dezelfde soort parachute sprongen. Verder werden de meeste getuigen – veelal leden van de parachuteclub – uitsluitend ondervraagd over hun mening over Clottemans en niet naar de omstandigheden en feiten van de zaak. De reden hiervoor was dat volgens veel leden de sabotage niet op de club had kunnen plaatsvinden en dat daarom op de club niets relevant is waargenomen. Peter van Koppen schrijft in zijn boek: *“De jury besliste dat Els Van Doren door Els Clottemans was vermoord. Samen met de drie raadsheren veroordeelde de jury haar tot dertig jaar gevangenisstraf. Els Clottemans werd veroordeeld omdat zij mogelijk in de buurt was, wellicht een motief had en verder een heel raar persoon werd gevonden”*^{vi}. Kijkend naar de casus in *Twelve angry men* kan gezegd worden dat de verdachte aanvankelijk schuldig werd geacht omdat hij mogelijk in de buurt was, wellicht een motief had en verder vanwege z'n maatschappelijke achtergrond in staat werd geacht een moord te begaan.

Concluderend

Het hierboven staande noopt tot de conclusie dat *Twelve angry men* terecht is bestempeld door het Leids Film Festival en de rechtenfaculteit Leiden als een film die door elke rechtenstudent en film liefhebber moet worden gezien. Al jarenlang wordt door critici en publiek de film beschouwd als een film die men moet hebben gezien om terecht van enige filmbeleving te kunnen spreken. De film heeft bijgedragen aan de vormgeving van juridische drama's en heeft op die manier zijn stempel gedrukt op de latere *courtroom drama's*. Ten slotte laat het nieuwe boek van Peter van Koppen, dat vol staat met interessante stof over onder andere bewijs in strafzaken, waarheidsvinding, getuigen, bekentnissen en rechterlijke dwalingen, zien dat de problematiek die behandeld wordt in *Twelve angry men* van alle tijden is. Daarmee is de film ook in deze tijd nog actueel, meer dan vijftig jaar nadat de film is uitgekomen. Een echte klassieker dus. **N**

- i De invloed van het boek *To kill a mockingbird* wordt beschreven en bejubeld in het boek *Scout, Atticus, and Boo: a celebration of fifty years of To kill a mockingbird*
- ii Pramaggiore, M en Wallis, T (2008), *Film: a critical introduction*, Laurence King Publishing, pp. 294-295.
- iii <http://www.afi.com/about/whatis.aspx> (bezichtigd op 19-11-2011).
- iv <http://www.imdb.com/chart/top> (bezichtigd op 25-11-11).
- v Koppen, P van (2011), *Overtuigend bewijs: indammen van rechterlijke dwalingen*, Nieuw Amsterdam Uitgevers, pp. 20-21, 39, 60.
- vi Koppen, P van (2011), *Overtuigend bewijs: indammen van rechterlijke dwalingen*, Nieuw Amsterdam Uitgevers, pp.63-70.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Miscellanea

Slechts dit wordt de goden ontzegd: de macht om het verleden te herscheppen. (Aristoteles)

Justitie hoeft pedoclub Martijn niet te vervolgen

Het Openbaar Ministerie hoeft pedofielenvereniging Martijn niet te vervolgen. Dat heeft het gerechtshof in Leeuwarden op 21 november bepaald. Toen justitie na een oriënterend onderzoek geen mogelijkheden zag de vereniging te vervolgen of te verbieden, spande letselschadeadvocaat Yme Drost een zogeheten artikel 12-procedure aan. Via het hof wilde Drost, die de ouders van een minderjarig misbruikslachtoffer juridisch bijstaat, justitie dwingen de vereniging alsnog te vervolgen. Het hof heeft nu bepaald dat justitie geen vervolging hoeft in te stellen, maar dat betekent niet dat het niet gebeurt. Nadat Drost naar het hof was gestapt, werd voorzitter Ad van den Berg vorige maand veroordeeld tot tweeënhalf jaar cel voor het bezit van grote hoeveelheden kinderporno. Dezelfde dag maakte het Openbaar Ministerie in Rotterdam bekend te onderzoeken of de pedofielenvereniging toch kan worden ontbonden. Als een leidinggevende van een vereniging wordt veroordeeld, kan de vereniging worden verboden. De Tweede Kamer heeft al aangegeven een verbod op de pedofielenvereniging te willen. Diverse partijen hebben minister Ivo Opstelten (Justitie) om opheldering gevraagd over het feit dat Martijn niet vervolgd kan worden als vereniging.

Visser ontslagen na verzoek 'heidens' Radio 538

Een visser is ontslagen omdat hij een plaatje aanvraag bij radiozender 538. Dat is volgens zijn baas een 'heidense zender'. In een nachtelijk programma draait radiopresentator Martijn Muijs verzoekjes van vooral luisteraars De visser had woensdagnacht 99 *Lufballons* van de Duitse zangeres Nena aangevraagd. Zijn streng-christelijke baas vertelde hem dat hij daar niet naar mocht luisteren. "Het was nog een Duitse plaat ook", zou de baas hebben gezegd. De visser heeft een advocaat in de arm genomen om zijn achterstallige loon op te eisen.

Machtigste mensen ter wereld

Het tijdschrift Forbes presenteerde begin november hun jaarlijkse lijst met de 70 machtigsten der aarde. Op nummer 1 staat Barack Obama, gevolgd door Vladimir Poetin. Op drie staat de president van China, Hu Jintao. De machtigste vrouw volgens Forbes is Angela Merkel, genoteerd op een vierde plaats. Zij wordt direct gevolgd door een van de rijksten der aarde en de hoogst genoteerde niet-politicus: Bill Gates. De top 10 bestaat verder uit Abdulah bin Abdul Aziz al Saud (koning Saudi-Arabië), paus Benedictus XVI, Ben Bernanke, Mark Zuckerberg (oprichter facebook) en David Cameron, de engelse premier.

Een politieke partij heeft maar twee problemen. Het eerste is: hoe komt men aan de macht, het tweede: wat doet men er mee als men haar heeft. (Robert Blake)

Diversiteit in de rechterlijke macht

Tot en met de oorlog konden alleen mannen rechter worden. In 1921 stelde de Hoge Raad met zoveel woorden vast dat de wet weliswaar geen vrouwen verbood, maar dat er wel andere bezwaren waren: vrouwen zouden te emotioneel kunnen worden. Daardoor zouden ze zich eerder door hun gevoel laten leiden dan door het recht. Pas in 1947 werd de eerste vrouwelijke rechter benoemd, Johanna Hudig. Zij werd kinderrechter in Dordrecht. Tegenwoordig ziet de rechtspraak er heel anders uit. Van de ongeveer 2.400 rechters in Nederland is 51 procent vrouw. De Rechtspraak wil nog steeds een afspiegeling van de samenleving zijn. Daarom probeert zij tegenwoordig om meer rechters met een andere culturele achtergrond aan te trekken

Macht bestaat niet uit hard of dikwijls slaan, maar uit raak slaan. (Honoré de Balzac)

De Lezing

Lunchlezing schietpartij Alphen aan den Rijn

Georganiseerd door:

Studievereniging SOS in samenwerking met de
Afdeling Straf(proces)recht

Spreker:

Yolande de Groot, Officier van Justitie bij het
arrondissementsparket van 's Gravenhage en tevens
teamleider voor de regio Hollands Midden

Datum:

Dinsdag 8 november, 12.00-13.00 uur

Locatie:

KOG, zaal B.041

Wie, waar en wanneer?

Dinsdagmiddag in een collegelokaal in het KOG om 12.00 begint de lezing. Er is een goede opkomst, het lokaal zit helemaal vol. Zo een 40 studenten en docenten komen deze lezing bijwonen. De locatie is prima, gewoon in het oude vertrouwde KOG.

De spreker, Yolande de Groot, wordt voorgedaan door een spreker van SOS die mevrouw De Groot eerst voorstelt.

Wat werd er besproken?

De Groot begint de lezing met het vertellen wat haar vak precies inhoudt. Zij, als leidinggevende in het parket van Hollands Midden, heeft de leiding over de teams van officieren. De teams

bestaan uit zaakofficieren, parketsecretarissen, forensische officieren, persofficieren en een hoofdofficier. De hoeveelheid van elke soort officier hangt van de zaak af: des te groter en ingewikkelder de zaak, des te groter het team. De Groot bepaalt welke officieren op een zaak worden gezet en deze functie vervulde ze eveneens bij de zaak van de schietpartij in Alphen aan den Rijn.

Wie heeft er nou niet van deze schietpartij gehoord? Begin april werd heel Nederland gechoqueerd door dit incident. Een jongeman, later bekend als Tristan van der Vils, schoot willekeurig op mensen in een winkelcentrum en heeft uiteindelijk zelfmoord gepleegd. Paniek en ongeloof heersten in heel het land. Waarom had hij dit gedaan? Was hij psychisch wel in orde? Kon dit worden voorkomen? Kortom, er was enige maatschappelijke onrust aanwezig. Yolande de Groot belicht de kant van de officieren tijdens deze lezing. Zij moest als teamleider van het parket direct na het incident een goed team van officieren samenstellen dat zich zou toespitsen op deze zaak. De Groot moet als leidinggevende goed weten wat ze aan haar officiers heeft en welke officier wel of niet pas bij bepaalde zaken. Aangezien dit een zeer grote en ingewikkelde zaak beloofde te worden, werd er een vrij groot team opgezet. Deze zaak werd extra ingewikkeld gemaakt doordat het ook een maatschappelijk drama was. De pers kwam er zeer snel op af en de burgemeester wilde zo snel mogelijk de bewoners van Alphen aan den Rijn gerust stellen. Omdat het delict een dermate grote impact op de samenleving had, had de hoofdofficier crisismanagement als extra taak. Er mocht namelijk niet teveel over de zaak bekend worden gemaakt aan de pers om enige maatschappelijke rust te behouden.

Vermoedelijk wist er namelijk wel een persoon van het voornemen van Tristan van der Vils om deze gruweldaad te begaan. Deze persoon had het incident wellicht kunnen voorkomen en is dus strafbaar op grond van artikel 136 van het boek van Strafrecht.

De Groot laat tijdens deze lezing goed zien dat het werk van een officier zeer veelzijdig is. Er komt nu eenmaal meer kijken bij het vervullen van deze taak bovenop het strafrechtelijk onderzoek, vooral bij een zaak zo groot en schokkend als deze. Het strafrechtelijk onderzoek verliep ook anders dan normaal, er hoefde immers geen dader meer worden opgespoord omdat deze zelfmoord had gepleegd. Maar er waren evengoed ontzettend veel vragen naar boven gekomen: wat gebeurde er namelijk voorafgaand aan het incident? Zijn er meer aanslagen te verwachten? Was het gericht op bepaalde slachtoffers? En een zeer belangrijke vraag; wist iemand van het voornemen van Tristan van der Vils om dit bloedbad aan te richten? De Groot vertelde dat er omtrent deze laatste vraag op dit moment een onderzoek loopt. Vermoedelijk wist er namelijk wel

een persoon van het voornemen van Tristan van der Vils om deze gruweldaad te begaan. Deze persoon had het incident wellicht kunnen voorkomen en is dus strafbaar op grond van artikel 136 van het boek van Strafrecht. In dit artikel staat dat hij die kennis droeg van een voornemen tot het plegen van een misdrijf tegen de openbare orde, strafbaar is. Strafbaarheid op grond van dit artikel kan leiden tot een geldboete en zelfs tot een gevangenisstraf. De Groot laat ons verder geheel in spanning omtrent dit onderzoek, aangezien het nog niet afgerond is.

De moeite waard?

Deze lezing kan zeker als zeer interessant worden bestempeld en met name voor strafrecht- liefhebbers. De Groot heeft in principe maar een halfuur gesproken over de zaak in kwestie en er was toen nog een halfuur over voor eventuele vragen. Jullie raden het al, dit halfuurtje was zeer gewenst aangezien een hoop vragen voor kleine discussies zorgden. Dit maakte de lezing naar mijn mening dynamisch en zorgde ervoor dat de studenten en docenten erbij werden betrokken. Verder was het een interessant en vrij recent onderwerp, iets dat de lezing een stuk toegankelijker maakte voor een groot deel van de studenten en docenten. Het was ook boeiend om deze zaak belicht te zien vanaf de kant van het Openbaar Ministerie en de veelzijdige taken van de officieren kwamen goed naar voren. Deze lezing gaf naar mijn mening ook een wat objectievere en professionelere blik van deze zaak weer, toch even wat anders dan wat men op heeft kunnen maken uit nieuwsberichten met betrekking tot dit incident.

Yolande de Groot was een goed spreker, kwam overtuigend en helder over en wist alle vragen goed te beantwoorden. Ze schroomde ook totaal niet voor kleine discussies met de kritischere vragers. Kortom: geslaagde lezing verzorgd door een goede spreker!

Deze lezing gaf naar mijn mening ook een wat objectievere en professionelere blik van deze zaak weer, toch even wat anders dan wat men op heeft kunnen maken uit nieuwsberichten met betrekking tot dit incident.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Kunst

Rusland buiten Moskou

Van 9 december tot en met eind februari 2012 wordt in de B-gang an het Kamerlingh Onnes Gebouw een foto-expositie tentoont gesteld van de hand van Jan de Zeeuw over “Rusland buiten Moskou”.

De hoofdstad van een land is vaak een vreemde eend in de bijt. De bewoners wanen zich kosmopolieten in een wereld vol provincialen. Die op hun beurt hoofstedelingen als arrogant ervaren. Dat geldt voor Parijs, dat geldt voor Amsterdam en zeker ook voor Moskou. Veel Russen houden niet van Moskou. Zij vinden dat de stad zich te veel spiegelt aan Europa. Dat er te veel miljonnairs met gestolen geld rondlopen. Te veel prostituees.

Inderdaad heeft in andere Russische steden de tijd meer stilgestaan. Lenin leeft daar nog voort. De mensen zijn er vriendelijker, ook al vriest het dertig graden. Ook al verdienen ze minder. Moskou is ontegenzeggelijk een intrigerende stad. Maar deze expositie laat een ander Rusland zien. Fotograaf Jan de Zeeuw reisde naar Siberië en de Zwarte Zee. Hij laat zien en beschrijft wat hij ziet.

Dertig graden vorst in Novosibirsk

Je voelt de kou bij deze bruggen over de Ob

1 mei leeft nog in Taganrog, niet alleen bij bejaarden

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Colleges Israelische buitenlandse politiek

Woensdagochtenden 11 januari – 21 maart 2012, 10.00 – 12.30 uur

11 januari

Historische achtergronden van de staat Israel

Drs. C.J. van Horzen (Erasmus Universiteit)

18 januari

Historische ontwikkelingen sinds de stichting van de staat Israel

Drs. B. Wallet (Universiteit van Amsterdam)

25 januari

De Arabische perceptie van het Israelische buitenlandse beleid

Drs. R.H. Hoff (School voor de Journalistiek Utrecht)

1 februari

Internationaal terrorisme en de juridische (on)mogelijkheden

G. Schoen (terrorisme- en veiligheidsdeskundige)

8 februari

Het Israelisch-Palestijns conflict: de rol van internationale organisaties

Drs. D.A. Leurdijk (Instituut Clingendael)

15 februari

Europa en Israel

Dr. A. Pijpers (Instituut Clingendael)

22 februari

Israel en Nederland

Prof. dr. F. Grünfeld (Universiteit Maastricht en Universiteit Utrecht)

29 februari

Amerika en Israel

Drs. W. Post (Amerika-deskundige)

7 maart

De waterproblematiek in het Midden-Oosten en de betekenis ervan voor het Vredesproces

Drs. H.W.H.A. Donkers (Universiteit Nijmegen)

14 maart

Israel en het internationaal recht

M. Allan (Universiteit Leiden)

21 maart

Het Israelische beleid ten aanzien van vredesopties

Drs. R.M. Naftaniel (CIDI)

Locatie: **Rabin Centrum voor Cultuur en Educatie** (CIDI-gebouw), Den Haag

Opgave en inlichtingen: 070-3646862, cidi@cidi.nl, www.cidi.nl

Studenten gratis, toehoorders €130,- (Vrienden CIDI €100,-). Toekenning studiepunten (ECTS) mogelijk bij indienen afsluitend paper.

De Recensie

De intellectuele verleiding

Oud-VVD voorman en bijzonder hoogleraar aan onze universiteit, Frits Bolkestein (1933) kwam enkele maanden geleden met een nieuw boek. *'De intellectuele verleiding'*, een werk waarin hij zijn opgedane politieke ervaring koppelt aan eigen gezonde denkkraft, om daarmee – zoals de ondertitel het duidt – 'gevaarlijke ideeën in de politiek' te bestrijden en zo mogelijk van kracht te ontdoen.

*'Zijn ideeën echt van belang? Natuurlijk. Of het nu om goede ideeën gaat of om slechte, om gevaarlijke of om gezapige, van belang zijn ze wel degelijk.'*¹

Ideeën zijn als smeerolie waarmee de ketting van het menselijke bedrijf lopen gaat. Politieke ideeën in het bijzonder zijn een middel dat tot menselijk samenleven inspireert. Ideeën uitgedacht door intellectuelen, de (politiek) filosofen. Het gevaar ligt daarbij echter op de loer dat deze filosofen de kwaliteit van hun ideeën met name

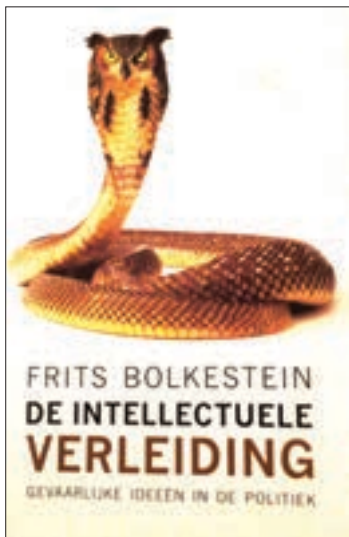
ontlenen aan eigen intellectualisme. Let wel: zonder gekweld te worden door eventueel corrigerende levenservaring. Deze 'intellectuele verleiding' is gevaarlijk, zij kan fnuikende gevolgen hebben. Bolkestein – een ervaren politicus – gaat om die reden in het eerste deel van zijn boek de lezer voor in een exposé waarin hij enkele van de meest pregnant potentieel gevaarlijke ideeën beschrijft. Als aanvang kiest hij de achttiende

eeuw met een beschrijving van classicisme, Verlichting en Romantiek.

Ideeëngeschiedenis

Als voorbeeld van een denker uit deze achttiende eeuw noemt Bolkestein, naast de Nederlander Mandeville, Jean-Jacques Rousseau. Deze intellectuele peetvader van de Romantiek richt zijn pijlen op de ideeën van de Verlichting. Niet de rede en de beschaving met de kunsten en wetenschappen als belangrijkste verschijningsvormen verheffen de mens in moreel opzicht. Integendeel. Deze leiden de mens alleen maar verder weg van zijn ware (natuurlijke) bestemming. De onnatuurlijke beschaving van de Verlichting leidt volgens Rousseau tot een kunstmatige vorm van ongelijkheid, een vorm bovendien die als basis van de beschaving zelf wordt gesteld. Toen de Europeanen op Amerika stuitten, en daar de primitieve (onbezoodelde) natuur met haar indianen ontwaarden rees de vraag of de verlichte Europese ziel werkelijk superieur aan die van bescheiden, maar eerlijke indianen was?

Rousseau heeft met *'het sociale contract'* een poging gedaan om een staat te schetsen waarin de natuurlijke talenten van de mens verzoend zouden kunnen worden met het onontkoombare (Europese) feit van het leven in een samenleving. Bolkestein benadrukt welke concepten van de moderne politiek door Rousseau tot leven worden gebracht: De wil van allen die zich richt op particuliere belangen, en de algemene wil, die het algemeen belang als doel heeft. De wil van allen is niet meer dan de optelsom van alle individuele willens, maar wie er de plussen en de minnen vanaf haalt, komt uit bij de algemene wil. De soevereiniteit ligt – als van nature – bij het volk. Zij kan niet worden gedelegeerd. Omdat dan slechts de optie van directe democratie rest, en deze uit praktische noodzaak (niet iedereen kan met politiek bedrijven zijn brood verdienen) niet haalbaar is, en omdat tegelijkertijd de algemene wil gericht is op het belang van de samenleving, zij daarom univer-

Frits Bolkestein

seel en onfeilbaar wordt geacht, moeten alle rechten van alle burgers worden overgedragen aan de gemeenschap. *'Het lijkt niet merkwaardig dat er in het sociale contract van Rousseau veel is te vinden dat overeenkomsten met het Sovjet-communisme vertoont,'*² zo duidt Bolkestein. *'Heeft Rousseau de totalitaire democratie in het leven geroepen?,'*³ vraagt Bolkestein zich even verder bijna terloops af.

Vervolgens komt de negentiende eeuw aan bod met ondermeer een verhandeling waarin het Duitse Idealisme centraal staat: Een geestesgesteldheid waarbij het geloof in (abstracte) ideeën als superieur aan de materiële werkelijkheid geldt. Idealisme dat de burgerij tot eenheid, en daarin tot onderworpenheid leidt, een conservatie revolutie met een 'grote leider', die alle Duitsers zou samensmeden tot één volk. Hetgeen in de twintigste eeuw geschiedde

Bevestiging uitgangspunten moderniteit

Naast een deel ideeëngeschiedenis, poogt Bolkestein tevens de centrale uitgangspunten van de moderniteit te verdedigen. Deze zijn volgens hem te vinden in het rationalisme, en een niet-relatieve grondslag van samenleven. Waarden die benoemd en verdedigd moeten worden. Dit is hard nodig omdat volgens hem:

*'West-Europa het vertrouwen in de eigen beschaving - door relativisme en postmodernisme (WK) - is kwijtgeraakt, juist nu de vruchten van de vrije markt en de liberale democratie voor het oprapen liggen.'*⁴

In dit citaat ligt echter ook een blinde vlek van Bolkesteins betoog besloten. Als liberaal denker geeft hij door het hele boek op de intellectueel af die zonder ervaring en kennis van de dagelijkse praktijk de politiek radicaal wil veranderen. Hij wijst terecht op de misdaden begaan door Stalin, Mao en Hitler, en de daarop anticiperende intelligentsia. Maar over de liberalisering van noodlijdende Afrikaanse landen in de jaren tachtig en negentig, die desastreuze uitgewerkt heeft als gevolg van - inderdaad - liberale intellectuele ideeën, is hij minder scherp. Hij spreekt hier van een mislukte 'goedbedoelde' actie.

Het boek kan daarmee de indruk wekken dat alle politieke ideeën 'fout' zijn, behalve het liberalisme van Bolkestein. Een liberalisme dat een belangrijke notie van de protestantse Heidelbergse catechismus - de mens is geneigd tot alle kwaad - overigens stevig omarmt.

Als laatste kritiekpunt zou het gemis van een hoofdstuk waarin het populisme (van Wilders) beschreven wordt kunnen worden genoemd. Wilders (ex-VVD) geldt als door Bolkesteins politieke ideeën geïnspireerd.

Het boek had kortom spannender gekund. Al blijft Bolkesteins *magnum opus* zeker een *must-have* voor een ieder die zich wil verdiepen in de Europese cultuur en politiek. Met name om zijn lucide zicht op het feit dat cultuur en politiek een twee-eenheid is, in de genoemde volgorde. En om zijn overtuigende vaststelling dat slechte ideeën, schadelijke gevolgen kunnen hebben op de politiek. Ook voor Henk. (En ook voor Ingrid.) Wellicht daarom zo puntig, en *to-the-point* geschreven.

Frits Bolkestein, *De intellectuele verleiding: gevaarlijke ideeën in de politiek*

Uitgeverij Prometheus, Amsterdam; 344 blz., € 25,00

ISBN 978 90 351 3667 0

1 F. Bolkestein, *De intellectuele verleiding*, uitgeverij Prometheus, Amsterdam: 2011, p. 11

2 *Idem*, p. 40

3 *Idem*, p. 41

4 *Idem*, p. 303

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Verenigingen

Crolius

Borrel bij de Branderij

Geert-Jan Knoops op congres

Sinterklaasborrel

'Wie zoet is krijgt lekkers'

Waarde lezer,

Met de decembermaand breekt ook de tijd van gezelligheid weer aan. Sinterklaasliedjes zingen voor de open haard, warme chocolmel drinken na het schaatsen en vol spanning wachten tot de pakjes onder de kestboom uitgepakt mogen worden. Ja, de decembermaand brengt mij een beetje terug naar mijn kindertijd. Sommigen van u hadden al de kans bij Sinterklaas op schoot te gaan toen hij ons vereerde met een bezoekje. Diegenen onder u die hun schoen gezet hadden voor het Glazen Huis hebben deze inmiddels weer opgehaald en de Sint hoopt van harte dat u er blij mee bent.

Natuurlijk helpen wij u graag een handje bij het creëren van de gezelligheid. Daarom organiseert JFV Grotius op 15 december een feest met het thema Jingle Bells Rock, alle opbrengsten gaan naar het Glazen Huis. Vanaf 8 december zijn kaarten te koop in het Kamerling Onnes Gebouw in de hal of bij kamer A0.43. Het feest zal plaatsvinden in de Hifi, deuren zijn geopend van 22.30 tot 00.30 uur.

Voor het zo ver is zal echter op 6 december de algemene ledenvergadering plaatsvinden van 17.00 tot 19.00 uur in Restaurant café de Branderij. Na afloop zal er een gratis borrel zijn. Verder zullen we op 8 december weer verder borrelen in de Branderij van 20.00 tot 22.00 uur.

Ook doen wij weer ons best om uw studie een beetje interessanter te maken. Daarom brengen we op 14 december een bezoek aan de Amerikaanse ambassade, u kunt zich hier nog steeds voor opgeven.

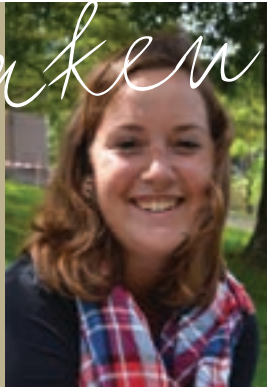
Op 20 december kunt u komen genieten van een kerstkransje op onze kerstborrel. Van 17.00 tot 19.00 uur kunt u in goed gezelschap een hapje en een drankje nemen, om vervolgens door te gaan naar ons jaarlijkse kerstdiner. Voor dit kerstdiner kunt u zich uiterlijk 12 december opgeven door een email te sturen naar: kerstdiner@jfv-grotius.nl

Op 21 december beginnen we om 9.00 uur 's ochtends met onze collegemarathon. U bent dan ook van harte welkom om gedurende 24 uur colleges te komen volgen in het Snoeck Hurgronje huis op het Rapenburg. Uiteraard bent u niet verplicht om de volle 24 uur te blijven zitten. Het rooster zal binnenkort op onze website en die van de faculteit geplaatst worden. Zorg dat u deel uitmaakt van dit unieke spektakel en help het Glazen Huis en daarmee de moeders te steunen!

Ik kijk ernaar uit u weer te mogen verwelkomen op onze activiteiten en borrels, en natuurlijk de collegemarathon!

Met vriendelijke groet,
Marthe Goudsmit

Faculteitszaken

Annemiek Brouwer is dit studiejaar ('11-'12) de assessor, het student-lid van het faculteitsbestuur van de faculteit rechten. Zij behartigt de belangen van de student op deze faculteit en binnen het faculteitsbestuur op het gebied van onderwijs, organisatie en onderzoek.

Contactinformatie:

Adres: Steenschuur 25, kamer B.4.38, 2311 ES Leiden

Telefoon: 071 527 7621

Email: assessor@law.leidenuniv.nl

Spreekuur op woensdag van 11.00 tot 12.00 uur

December: in mijn ogen een van de leukste maanden van het jaar! Het begint met Sinterklaas en eindigt met het kerstreces waarin Kerstmis en Oud&Nieuw gevierd kunnen worden. Vorig jaar hebben we 21 dagen sneeuw in december gehad, een record! Ik ben benieuwd of we dit jaar een nieuw record gaan vestigen. Koud is het in ieder geval al wel. Stiekem hoop ik dan ook op een witte kerst. Een ding waar we deze maand in ieder geval niet om heen kunnen is het Glazen Huis!

3FM en het Rode Kruis zetten zich sinds 2004 elk jaar samen in om een stille ramp onder de aandacht te brengen. Dit jaar wordt de aandacht gevraagd voor alleenstaande moeders die geraakt zijn door oorlogs- of conflictsituaties, zoals in tenminste 25 landen ter wereld ongevraagd voorkomt. Vaak raken de moeders alles kwijt, moeten ze vluchten en dragen ze alleen de zorg voor hun gezin. Met de opbrengst van het Glazen Huis 2011 gaat het Rode Kruis deze moeders helpen met essentiële, primaire zaken zoals onderdak, medische hulp en noodhulpgoederen zoals voedsel, drinkwater, zeep en keukengerei. Maar ook met het verdienen van een eigen inkomen en het terugvinden van in de chaos vermiste familieleden. Elk jaar staat het Glazen Huis waar 3DJ's van 3FM zich vrijwillig een week lang (zonder te eten) in opsluiten in een andere stad. Dit jaar is Leiden aan de beurt!

De voorbereidingen zijn in ieder geval al druk aan de gang en velen steken de handen uit de mouwen om ergens tussen 18 - 24 december op de Beestenmarkt een mooi bedrag aan te kunnen bieden. Zo zijn er boeken- en kledingmarkten, 24h studentendix'o's, klaverjas toernooien, kan je de officiële kleding van Leiden steunt het Glazen Huis kopen, lezingen volgen, je schoen zetten, estafette lopen: kortom, noem het maar op! Ook de faculteit wil

graag betrokken zijn bij deze leuke actie en organiseert in samenwerking met JFV Grotius en het JPAO een 24uurCollegeMarathon van woensdag 21 december om 09:00 uur tot donderdag 22 december om 09:00 uur. Ik kan het een ieder aanraden om (gedeeltelijk) hierbij te zijn en naar de interessante sprekers te komen luisteren.

Daarnaast is het natuurlijk een mooie kans om ons als Leidse studenten te profileren en Nederland te laten zien wie wij zijn! Veel van je medestudenten organiseren originele acties die bezoekers nodig hebben. Ga dus naar leuke acties toe, doneer je (vakantie) geld en ga in de week van 18 - 24 december rondkijken op de Beestenmarkt. Wie weet krijg je zelfs jouw 'One-Minute-of-Fame' op het NOS journaal!? Ikzelf houd in ieder geval goed de website van KomInActie, Facebook en het Leidse Dagblad in de gaten, in de hoop op de hoogte te zijn van de leukste acties in de maand december. Mocht je denken dat ik toch iets mis loop: stuur mij een email.

Ik hoop dat iedereen evenveel van december geniet als ik en goed uitrust tijdens het welverdiende kerstreces. Voel je welkom om op de nieuwjaarsreceptie van 10 januari 2012 met bijvoorbeeld je decaan, of mij, je tutor, je docent en uiteraard je medestudent te toosten op het nieuwe jaar. Voor nu rest mij alleen nog te zeggen: fijne kerstdagen en een alvast een gelukkig Nieuwjaar!

Een 24uurCollegeMarathon van woensdag 21 december om 09:00 uur tot donderdag 22 december om 09:00 uur. Ik kan het een ieder aanraden om (gedeeltelijk) hierbij te zijn en naar de interessante sprekers te komen luisteren.

Maak kennis met je nieuwe carrière

Dirkzwager is altijd op zoek naar ambitieuze professionals. Juristen die een stap verder willen gaan, die hun kennis willen verbreden en delen. Om dat laatste draait het bij ons. We delen onze juridische kennis met onze cliënten en elkaar, zodat we samen sterker staan. Kennis ontwikkelen staat daarom hoog in het vaandel. We bieden dan ook uitstekende opleidingsmogelijkheden binnen en buiten onze Dirkzwager Academy. Maar ook door te werken aan uitdagende (internationale) projecten voor mooie cliënten. Daarnaast heb je altijd toegang tot brede juridische kennis die jij en je collega's delen via onder andere onze eigen kennispagina's, juridische (digitale) bibliotheken en de Dirkzwager KennisApp.

Dirkzwager is een veelzijdig, landelijk top-20 kantoor. We werken voor grote en middelgrote bedrijven, overheden, instellingen en particulieren, op de meest uiteenlopende rechtsgebieden. Ons kantoor heeft vestigingen in Arnhem en Nijmegen en telt ca. 260 medewerkers, waarvan 110 juristen die zich thuis voelen in een professionele en collegiale werkomgeving.

Kom kennis maken en kennis delen bij Dirkzwager.

Kijk op www.dirkzwager.nl voor de actuele vacatures en studentenstages.

Van duurzame ideeën een zakelijk succes maken vraagt om businesswise studenten

**BEN JIJ
BUSINESSWISE
GENOEG VOOR DE
GLOBAL APOLLO
EXPERIENCE
2012?**

Dit is geen standaard business course of masterclass van een paar dagen. Het is de Global Apollo Experience van Allen & Overy. Dé kans om ervaring op te doen op het allerhoogste niveau binnen de advocatuur. Gedurende vier maanden werk je aan een internationale case waarbij je echt laat zien wat je waard bent. Het onderwerp: windhandel. Jij strijdt met je team om de overname van een wereldwijde onderneming in verplaatsbare windmolenparken. Businesswise genoeg voor een duurzame toekomst? Schrijf je in op businesswiseadvocaten.nl

ALLEN & OVERY